Автономная некоммерческая организация
среднего профессионального образования
«Бирский кооперативный техникум»

Ахунова Резеда Гиратовна
Подписан: Ахунова Резеда Гиратовна
DN: C=RU, OU=директор, O="АНПОО ""Бирскооптехникум""", CN=Ахунова Резеда Гиратовна, E=birsk.kt@mail.ru
Основание: я подтверждаю этот документ своей удостоверяющей подписью
Местоположение: место подписания
Дата: 2022-02-16 17:03:49
Foxit Reader Версия: 9.7.2

УТВЕРЖДАЮ
Директор
________________Р.Г.Ахунова
«31» августа 2018 год

Комплект
контрольно-оценочных материалов
по учебной дисциплине

ОУБ.13 БАШКИРСКИЙ ЯЗЫК

Социально – экономический профиль

Специальность: 43.02.08 Сервис домашнего и коммунального хозяйства

Рассмотрено на заседании предметно - цикловой комиссии
УГ 43.00.00 Сервис и туризм. Протокол № 5 от 29.08. 2018 г.
Председатель ПЦК ________________Р.Р.Каратаева

Комплект контрольно-оценочных материалов по разработан на основе рабочей программы по учебной дисциплине ОУБ.13.Башкирский язык/Родной язык по специальности СПО 43.02.08 Сервис домашнего и коммунального хозяйства.

Комплект контрольно – оценочных материалов разработан на основе требований ФГОС среднего общего образования, предъявляемых к структуре, содержанию и результатам освоения учебной дисциплины ОУБ.13.Башкирский язык/Родной язык, в соответствии с Рекомендациями по организации получения среднего общего образования в пределах освоения образовательных программ среднего профессионального образования на базе основного общего образования с учетом требований федеральных государственных образовательных стандартов и получаемой профессии или специальности среднего профессионального образования (письмо Департамента государственной политики в сфере подготовки рабочих кадров и ДПО Минобрнауки России от 17.03.2015 № 06-259) с учетом Примерной основной образовательной программы среднего общего образования, одобренной решением федерального учебно – методического объединения по общему образованию (протокол от 28 июня 2016 г. №2/16-з),

Разработчики:
Гильмиярова Э.Р. преподаватель АНО СПО «БИРСКИЙ КООПЕРАТИВНЫЙ ТЕХНИКУМ»

СОДЕРЖАНИЕ

1.Паспорт комплекта контрольно-оценочных материалов ……………………….……4
1.1 Область применения контрольно- оценочных материалов…………………………4
1.2.Цели и задачи дисциплины – требования к результатам освоения дисциплины…4
2. Результаты освоения учебной дисциплины, подлежащие проверке ………..........5
2.1 Сводные данные об объектах оценивания, основных показателях оценки,
типах заданий, формах аттестации……………………………………………………5
3.Оценка освоения учебной дисциплины……………………………………………..6
3.1. Формы и методы оценивания ……………………………………………………..6
3.2. Контроль и оценка результатов освоения учебной дисциплины по
темам……………………………………………………………………………………...7
3.3. Вопросы для подготовки к дифференцированному зачету по учебной дисциплине
«Башкирский язык/Родной язык»..…………………………………………………11
4. Контрольно- оценочные материалы для проведения текущего контроля
……………………………………………………………………………………………...14
5. Рекомендуемая литература………………………………………………………..72

1. Контроль-үлсәү материалдарының комплект паспорты

1.1 Тәҡдим ителгән контроль-эш материалдары башҡорт телен студенттар тарафынан үҙләштереүҙе тикшереү өсөн төҙөлгән.

1.2 Башҡорт телен өйрәтеүҙең маҡсаты һәм бурыстары:

Студенттар түбәндәге күнекмәләргә **эйә булырға тейеш:**

1. башҡорт теленең үҙенсәлекле өндәрен, хәрефтәрен белеү, телмәрҙә ҡуллана алыу;
2. сингармонизм законын практик эштә ҡуллана белеү;
3. программала тәҡдим ителгән темалар, ситуациялар буйынса һүҙҙәрҙе, һүҙбәйләнештәрҙе дөрөҫ әйтә һәм ҡуллана белеү;
4. һүҙҙәрҙең мәғәнәһенә ҡарап, уларҙы телмәрҙә, диалогта, ситуатив аралашыуҙа ҡуллана алыу;
5. тәҡдим ителгән ситуацияға бәйләп, диалог, монолог, хикәйә төҙөй белеү;
6. һөйләмдәрҙә һүҙ тәртибен үҙләштереү; һорау, хәбәр, өндәү һөйләмдәрҙе дөрөҫ интонация менән уҡыу һәм һөйләү; был һөйләмдәр аҙағында тыныш билдәләрен ҡағиҙәгә ярашлы ҡуя белеү;
7. дөрөҫ һәм тасуири уҡыу, уҡығандың йөкмәткеһен һөйләү;
8. һорау һәм яуап бирә алыу;
9. йәнле телмәрҙе тыңлау һәм төшөнөү; тексты уҡыу, аңлау һәм йөкмәткеһен һөйләү;
10. һүрәттәр, картиналар буйынса һөйләм, хикәйә төҙөү;
11. ҙур булмаған изложениелар, бирелгән темаға инша яҙыу;
12. рәсми йәки эш ҡағыҙҙарын (ғариза, протокол, акт, автобиография, характеристика, справка һ.б.) яҙа белеү;
13. башҡорт телендә яҙма йәки телдән сығыш яһау.

Студенттар **белергә тейеш:**

14. башҡорт теленең үҙенсәлекле өндәрен, хәрефтәрен белеү, дөрөҫ әйтеү ҡағиҙәләрен;
15. сингармонизм законын үҙләштереү;
16. программала тәҡдим ителгән темалар, ситуациялар буйынса һүҙҙәрҙе, һүҙбәйләнештәрҙең дөрөҫ әйтелешен һәм ҡулланылышын белеү;
17. һүҙҙәрҙең мәғәнәһен, уларҙың телмәрҙә, диалогта, ситуатив аралашыуҙа ҡуллана алыныуы;
18. тәҡдим ителгән ситуацияға бәйләп, диалог, монолог, хикәйә төҙөй белеү;
19. һөйләмдәрҙә һүҙҙәр тәртибен; һорау, хәбәр, өндәү һөйләмдәрҙең дөрөҫ интонация менән уҡылыуын; һөйләмдәрҙә тыныш билдәләренең ҡағиҙәгә ярашлы ҡуйылыуын;
20. дөрөҫ һәм тасуири уҡыу, уҡығандың йөкмәткеһен һөйләү;
21. һүрәттәр, картиналар буйынса һөйләм, хикәйә төҙөү;
22. ҙур булмаған изложение, бирелгән темаға иншаларҙың дөрөҫ яҙылыуын;
23. рәсми йәки эш ҡағыҙҙарын (ғариза, протокол, акт, автобиография, характеристика, справка һ.б.) яҙа белеү;

2. Материалды үҙләштереүгә контроль һәм билдә

2.1 Уҡытыуҙың һөҙөмтәһе (үҙләштерелгән белемдәр), уҡытыуҙа контроль һәм белем кимәлен билдәләү ысулдары һәм формалары, эш төрҙәре, аттестация формаһы.

Уҡытыуҙың һөҙөмтәһе (үҙләштерелгән белемдәр)	**Уҡытыуҙа контроль һәм белем кимәлен билдәләү ысулдары һәм формалары**	**Эш төрҙәре**	**Аттестация формаһы**
Студенттар түбәндәге күнекмәләргә эйә булырға тейеш:			
башҡорт теленең үҙенсәлекле өндәрен, хәрефтәрен белеү, телмәрҙә ҡуллана алыу; программала тәҡдим ителгән темалар, ситуациялар буйынса һүҙҙәрҙе, һүҙбәйләнештәрҙе дөрөҫ әйтә һәм ҡуллана белеү; һүҙҙәрҙең мәғәнәһенә ҡарап, уларҙы телмәрҙә, диалогта, ситуатив аралашыуҙа ҡуллана алыу; тәҡдим ителгән ситуацияға бәйләп, диалог, хикәйә төҙөй белеү; дөрөҫ һәм тасуири уҡыу, уҡығандың йөкмәткеһен һөйләү; һорау һәм яуап бирә алыу; һүрәттәр, картиналар буйынса һөйләм, хикәйә төҙөү; ҙур булмаған изложениелар, диктант, бирелгән темаға инша яҙыу; рәсми йәки эш ҡағыҙҙарын (ғариза, протокол, акт, автобиография, характеристика, справка һ.б.) яҙа белеү; башҡорт телендә яҙма йәки телдән сығыш яһау.	-телмәр нормаларын телмәрҙә ҡулланыу; -башҡорт теленең төп орфоэпик, лексик һәм грамматик нормаларын практикала ҡулланыу; -башҡорт теленең орфографик һәм пунктуацион нормаларын телмәрҙә (практикала) ҡулланыу.	Практик эш, аудитор, үҙ аллы эш (тестар, күнегеүҙәр, яҙма эштәр)	Дифференцированный зачет
Студенттар белергә тейеш:			
башҡорт теленең үҙенсәлекле өндәрен, хәрефтәрен белеү, дөрөҫ әйтеү ҡағиҙәләрен; программала тәҡдим ителгән темалар, ситуациялар буйынса һүҙҙәрҙе, һүҙбәйләнештәрҙең дөрөҫ әйтелешен һәм ҡулланылышын белеү; һүҙҙәрҙең мәғәнәһен, уларҙың телмәрҙә, диалогта, ситуатив аралашыуҙа ҡуллана алыныуы; тәҡдим ителгән ситуацияға бәйләп, диалог, хикәйә төҙөй белеү; дөрөҫ һәм тасуири уҡыу, уҡығандың йөкмәткеһен һөйләү; һүрәттәр, картиналар буйынса һөйләм, хикәйә төҙөү; ҙур булмаған изложение, диктант, бирелгән темаға иншаларҙың дөрөҫ яҙылыуын;	-телдең нормаларын телмәрҙә ҡуллана, анализ яһай белеү; -телдән һәм яҙма диалогтар төҙөү, инша, диктант, диалог яҙа белеү.	Практик эш, аудитор, үҙ аллы эш, контроль эш	
рәсми йәки эш ҡағыҙҙарын (ғариза, протокол, акт, автобиография, характеристика, справка һ.б.) яҙа белеү;			

3.Дисциплинаны үҙләштереү буйынса баһалау:

3.1.Яуаптарҙы билдәләү буйынса формалар һәм методтар

Башҡорт теле дисциплинаһын үҙләштереүҙе тикшереү практик эштәр, тестар эшләү, һорау алыу, үҙ аллы эштәрҙе билдәләү ярҙамында башҡарыла.

Инеш контроль уҡыусыларҙың мәктәптә алған белемдәрен тикшереүгә һәм баһалауға ҡоролған.

Ағымдағы контроль уҡыусыларҙың белемдәрен тикшереүгә, тағыла арттырыуға ҡоролған.Шулай уҡ контроль үҙ аллы эшләүҙе үҫтерә, уҡытыусы менән уҡыусы араһындағы бәйләнеште арттыра һәм нығыта.

Рубеж контроль яҙма эштәр эшләү буйынса үткәрелә (шулай уҡ тестар).

Дисциплина буйынса йомғаҡлау аттестацияһының формаһы – дифференцированный зачет.

3.2. Темалар буйынса дисциплинаны үҙләштереүҙә контроль һәм билдә.

Таблица 2

Уҡыу дисциплинаһының элементтары	Контроль формалары һәм ысулдары					
	Текущий контроль		Рубежный контроль		Промежуточная	
	Контроль формаһы	Белемде тикшереү У, З	Контроль формаһы	Белемде тикшереү У, З	Контроль формаһы	Белемде тикшереү У, З
I бүлек. Инеш. Башҡорт теле. Фонетика. **Тема 1.1.Инеш. Башҡорт теле. Танышыу.**	**Практик эш№1:** һөйләмдәр төҙөү;	*У 1, З 1*			**Диффирицион зачет**	*У 1, У2, У 3 У 4, У5, У 6, У7, У 8, У9, У 10, З 1,З 2, З 3 З4,З 5, З 6; З 7, З8, З 9, З 10*
Тема 1.2.Үҙем тураһында. Алфавит.	**Практик эш№2:** “Мин” хикәйә төҙөү	*У 1,З 4*				
Тема 1.3.Был кем? Башҡорт теленең өн-хәрефтәре.	**Практик эш№3:** “Был кем?” темаһына диалог төҙөү;	*У1, З 6*				
Тема 1.4. Гүзәл Өфөм – баш ҡалам. Сингармонизм законы.	**Практик эш№4:**һүҙҙәрҙе күсереп алыу;	*У 1, У2, З 2*				
Тема 1.5. Минең дуҫтарым. Һүҙҙең төҙөлөшө.	**Практик эш№5:** “Минең дуҫым” темаһына хикәйә төҙөү;	*У 3, У4, У10, З 3*				
Тема 1.6.Мәктәптә (техникумда). Яҙыу ҡағиҙәләре.	**Практик эш№6:** “Уҡыу йорттары” текстан һүҙҙәрҙе яҙып алыу;	*У6, З 4, З 3*				
Тема 1.7. Башҡортостан. Ижек.	**Практик эш№7:** һүҙҙәрҙе ижектәргә бүлеү;	*У 4, З 6*				
Тема 1.8. Көн тәртибе. Баҫым.	**Практик эш№8:** баҫым ҡуйып, һүҙҙәрҙе күсереү;	*У 5, У7, З 6*				
Тема 1.9. Һиңә нисә йәш? Һандар.	**Практик эш№9:** һандарҙы һүҙ менән яҙыу;	*У 8, У9, У 4, З 6*				
Тема 1.10. -"Һаулығың-байлығың”. Һан төркөмсәләре.	**Практик эш№10:** һандарҙың төркөмсәһен билдәләү;	*У 10, З 2*				
Тема 1.11. -"Башҡортостан тәбиғәте”. Һандарҙың дөрөҫ яҙылышы.	**Практик эш№11:** һандарҙы дөрөҫләп яҙыу;	*У 3, З 10*	**Контроль эш№1.** Тема:”Фонетика, лексика, һан”.	*У 1, У2, У6, У 3, З 1, З 2, З 3*		
II бүлек. Морфология. Үҙ аллы һүҙ төркөмдәре						
Тема 2.1. Минең ғаиләм. Исем.	**Практик эш№12:** өлгө буйынса һөйләмдәр төҙөп яҙыу;	*У 4, У5, У 6, У 11 З 1, З 10, З 11*				
Тема 2.2. Исемдәрҙең һан менән үҙгәреше.	**Практик эш№13:** өлгө буйынса һүҙҙәргә ялғауҙар яҙыу;	*У 9, У2, З 11, З 2,*				

Тема 2.3. Ваҡыт кәҙерен белегеҙ. Исемдәрҙең эйәлек заты категорияһы.	**Практик эш№14:** өлгө буйынса һүҙҙәрҙе зат менән үҙгәртеү;	*У 1, У7, З 1,З 7*			
Тема 2.4. Исемдәрҙең хәбәрлек заты категорияһы.	**Практик эш№15:** һүҙҙәргә ялғауҙар өҫтәп яҙыу;	*У 1, У9, З 1,З 9*			
Тема 2.5. Спорт һәм мин. Исемдәрҙең килеш менән үҙгәреүе.	**Практик эш№16:** бирелгән һүҙҙәрҙе килеш менән үҙгәртеү;	*У 1, У2, У3, З 2, З 1*	**Контроль эш№2.** Тема:”Фонетика, һан, исем”.	*У 1, У2, У7, З 1,З 2,*	
Тема 2.6. Кеҫә телефоным. Ҡылым.	**Практик эш№17:** ҡылымдарға һорауҙар яҙыу, күнегеүҙәр эшләү;	*У 4, У5, У 10, З 1, З 2, З 5*			
Тема 2.7. Ҡырағай хайуандар. Ҡылымдың зат һәм хәҙерге заман менән үҙгәреүе.	**Практик эш№18:** һүҙҙәрҙе заман менән үҙгәртеү;	*У 1, У4, У 10, З 7,З 8,*			
Тема 2.8. Яратҡан яҙыусым. Ҡылымдың киләсәк заман формаһы.	**Практик эш№19:** һүҙҙәрҙе киләсәк заман менән үҙгәртеп;	*У 1, У7, У3, З 1, З 7, З 3*			
Тема 2.9. Яратҡан спортсменым. Ҡылымдың билдәле үткән заман формаһы.	**Практик эш№20:** ҡағиҙә буйынса күнегеүҙәр эшләү;	*У 7, У2, У 9, З 2, З 9*			
Тема 2.10. Спорт уйындары. Ҡылымдың билдәһеҙ үткән заман формаһы.	**Практик эш№21:** ҡағиҙә буйынса күнегеүҙәр эшләү;	*У2, У 7, У 8, З 2, З 7*			
Тема 2.11. Һүҙ төркөмдәре (исем, ҡылым, һан) ҡабатлау.	**Практик эш№22:** күнегеүҙәр эшләү; дәрестә ни өсөн булмауың хаҡында аңлатма яҙыу.	*У 1, У 2, У 11, З12, З 11*			
Тема 2.12. Яратҡан байрамдарыбыҙ. Сифат.	**Практик эш№23:** текстан сифаттарҙы табып яҙыу	*У 11, У 1, У 4, У 3, З 1, З 11*			
Тема 2.13. Сифат төркөмсәләре.	**Практик эш№24:** сифат төркөмсәләрен айырып яҙыу;	*У 1, У 2, З 1,З 2*			
Тема 2.14. Мин студент. Сифат дәрәжәләре.	**Практик эш№25:** сифат дәрәжәләрен айырып яҙыу;	*У 1, У 4, У 7, З 1, З 7*			
Тема 2.15. Башҡортостанда театрҙар. Исем, сифат һәм ҡылымдарҙың телмәрҙәге роле.	**Практик эш№26:** һөйләмдәрҙән сифат, исем һәм ҡылымдарҙы яҙып алыу;	*У 1, У 5, У 6, З 1, З 5*	**Контроль эш№3.** Тема: “Һүҙ төркөмдәре(ҡылым, сифат)”.	*У 1, У 6, У3, З 1, З 3*	
Тема 2.16. Алмаш. Алмаш төркөмсәләре.	**Практик эш№27:** ҡағиҙә буйынса күнегеүҙәр эшләү;	*У 1, У 2, У 6, З 1, З 2, З 6*			
Тема 2.17. Мин һайлаған һөнәр. Һорау алмаштары.	**Практик эш№28:** күнегеүҙәр эшләү һәм ҡағиҙәне нығытыу;	*У 4, У 7, У 6, З 7, З 4, З 8*			

Тема 2.18. Ашханала. Билдәһеҙлек, күрһәтеү алмаштары.	**Практик эш№29:** алмаштарҙың төркөмсәләрен билдәләү;	*У 4, У 7, З 4,З 7*				
III Бүлек. Ярҙамсы һүҙ төркөмдәре						
Тема 3.1. Кейемдәр. Ярҙамсы һүҙҙәр: бәйләүестәр.	**Практик эш№30:** текстан бәйләүестәрҙе яҙып алыу;	*У 1, У 3, З 1,З 5,*				
Тема 3.2. Ярҙамсы һүҙҙәр: теркәүестәр.	**Практик эш№31:** текстан теркәүестәрҙе яҙып алыу;	*У 1, У 4, З 1,З 4*				
Тема 3.3. Мин бөгөн ашнаҡсы. Ярҙамсы һүҙҙәр: киҫәксәләр.	**Практик эш№32:** киҫәксәләрҙе яҙып алыу;	*У 5,У 6, З 5, З 6*				
Тема 3.4. Мөнәсәбәт һүҙҙәр, ымлыктар.	**Практик эш№33:** ҡағиҙә буйынса күнегеүҙәр эшләү;	*У 2, У 3, З 2, З 3*				
IV бүлек. Синтаксис һәм пунктуация						
Тема 4.1. Йыл миҙгелдәре. Һүҙбәйләнеш.	**Практик эш№34:** һүҙҙәрҙән һүҙбәйләнештәр төҙөп яҙыу;	*У 1, У 3, З 1, З 3*				
Тема 4.2. Милли байрамдар. Һөйләм.	**Практик эш№35:** һөйләмдең баш һәм эйәрсән киҫәктәрен табып яҙыу;	*У 6, У 7, З 7, З 6*	**Контроль эш№4.** Тема: "Һүҙ төркөмдәре (исем, ҡылым, рәүеш, сифат), ярҙамсы һүҙҙәр".	*У 1, У 2, УЗ, З 1,З 2, З 3*		

Зачет һорауҙары

I бүлек. Башҡорт теленең грамматикаһы.

1. Башҡорт теле-дәүләт теле булараҡ.
1. Алфавит. Башҡорт теленең һуҙынҡы һәм тартынҡы өн-хәрефтәре.
2. Сингармонизм законы. Яҙыу ҡағиҙәләре.
3. Баҫым.
4. Һүҙҙең төҙөлөшө.
5. Һан.
6. Үҙ аллы һүҙ төркөмө - исем.
7. Башҡорт телендә ижек.
8. Килештәр.
9. Исемдәрҙең эйәлек заты категорияһы.
10. Исемдәрҙең хәбәрлек заты категорияһы.
11. Үҙ аллы һүҙ төркөмө – ҡылым.
12. Ҡылымдың хәҙерге заман формаһы.
13. Ҡылымдың киләсәк заман формаһы.
14. Ҡылымдың үткән заман формаһы.
15. Алмаш.
16. Үҙ аллы һүҙ төркөмө - сифат.
17. Сифат дәрәжәләре һәм төркөмсәләре.
18. Башҡорт телендә ярҙамсы һүҙҙәр:бәйләүестәр,теркәүестәр,киҫәксәләр.
19. Башҡорт телендә ярҙамсы һүҙҙәр: ымлыҡтар һәм мөнәсәбәт һүҙҙәр.
20. Һөйләм. Һөйләм төрҙәре.

II бүлек. Башҡорт теленән телдән һөйләү өсөн темалар.

1. Башҡорттар. Башҡорт теле.

1. Сәләм. Танышыу. Һинең хоббийың.
2. Минең визиткам. Үҙем тураһында.
3. Минең дуҫтарым.
4. Һиңә нисә йәш?Минең туғандарыма нисәшәр йәш?
5. Минең ғаиләм. Шәжәрә һүҙе нимәне аңлата?
6. Йорт һәм ҡырағай хайуандар һәм ҡоштар.
7. Көн тәртибе.
8. Минең яратҡан әкиәттәрем(1-2 һайлап һөйләргә).
9. Һин ҡайҙан? Мин Башҡортостандан.
10. Йыл миҙгелдәре.
11. Кеҫә телефоным.
12. Башҡорттарҙың милли байрамдары,кейемдәре.
13. Беҙҙең өй. Беҙҙең фатир.
14. Музыка ҡоралдары. Артистар.
15. Башҡортостан ҡалалары.
16. Ял итергә ятатаһыңмы? Башҡортостанда ял йорттары, санаторийҙар.
17. Кейемдәр.
18. Һин ниндәй кеше? Һинең һөнәрең.
19. Яҙыусылар һәм шағирҙар.
20. Спортсмендар. Спорт уйындары.
21. Башҡортостанда театрҙар.
22. Минең халҡымдың ғөрөф-ғәҙәттәре һәм йолалары.
23. Минең республикам Башҡортостан. Башҡортостандың баш ҡалаһы - Өфө.
24. Башҡортостандың билдәле шәһестәре(С.Юлаев, М.Аҡмулла һ.б.).

Инеш (входной) контроль

1. **Башҡорт алфавитында нисә хәреф (Сколько букв в башкирском языке):**
   а) 38 хәреф б) 42 хәреф в) 41 хәреф
2. **Ҡайһы рәттә һуҙынҡы өндәр генә бирелгән (В каком ряду даны только гласные звуки):**
   а) а,о,у,ы,ө,э,я,ә,е
   б) а,о,у,ы,е,ю,ү,ә,и
   в) а,о,ә,ө,и,ү,э,у,ы
3. **Ҡайһы рәттәге хәрефтәр икешәр өндө белдерә? (В каком ряду буквы обозначают два звука)?**
   а) е,ю,я,а,и; б) е,ё,ю,я; в) а,ә,э,и,о,ө,ү,у,ы
4. **Һаңғырау тартынҡылар ғына булған рәтте күрһәтегеҙ. (Покажите ряд с глухими согласными).**
   а) п,ф,к,ҡ,т,с,ҫ,ш,х,һ,ч,ц,щ
   б) б,в,г,ғ,д,ҙ,ж,з,й,л,м,н,ң,р
   в) Һаңғырау тартынҡылар ғына булған рәт юҡ.
5. **Яңғырау тартынҡылар ғына булған рәтте күрһәтегеҙ. (Покажите ряд с звонкими согласными).**
   а) п,ф,к,ҡ,т,с,ҫ,ш,х,һ,ч,ц,щ
   б) б,в,г,ғ,д,ҙ,ж,з,й,л,м,н,ң,р
   в) п,ф,к,ҡ,т,с,ҫ,ш,х,һ,ч,ц,щ,б,в,г
6. **Хәреф һаны өн һаны менән тап килгән һүҙҙе күрһәтегеҙ. (Покажите слово, в которым совпадает количество звуков и букв)**
   а) егерме б) юрған в) ашъяулыҡ
7. **<u>Яҙ, юл</u> һүҙҙәрендә ике хәреф, ә нисәшәр өн бар? (В этих словах 2 буквы, а сколько звуков)?**
   а) өсәр өн б) дүртәр өн в) бишәр өн
8. **<u>Ҡарлуғас</u> һүҙендә тартынҡы өндәр ҡайһылары? (Покажите согласные звуки в этом слове)?**
   а) 1,3,5,7 - се өндәр
   б) 1,3,4,6,8 - се өндәр
   в) 2,5,7 - се өндәр
9. **Һуҙынҡы өндән башланған һүҙҙе күрһәтегеҙ. (Покажите слово, которое начинается с гласных звуков).**
   а) яҙыусы б) әкиәт в) юлсы
10. **Тартынҡы өндән башланған һүҙҙе күрһәтегеҙ (Покажите слово, которое начинается с согласного звука).**
    а) үлән б) уҡыусы в) елән
11. **Асыҡ ижектән генә торған һүҙҙе күрһәтегеҙ (Покажите слово, которое состоит из открытого слога).**
    а) ҡала б) бүлмә в) ҡармаҡ
12. **<u>Юрматы</u> һүҙендә нисә һуҙынҡы, нисә тартынҡы өн бар? (Сколько гласных, сколько согласных звуков в этом слове?)**
    а) өс һуҙынҡы, өс тартынҡы
    б) ике һуҙынҡы, дүрт тартынҡы
    в) дүрт тартынҡы, өс һуҙынҡы
13. **Ябыҡ ижектәрҙән генә торған һүҙҙе күрһәтегеҙ (Покажите слово, которое состоит только из закрытых слогов).**
    а) болот б) өҫтәл в) ҡылым
14. **<u>Һандуғастар</u> һүҙендә баҫым ҡайһы ижеккә төшә? (Куда падает ударение в этом слове?)**
    а) тәүге ижеккә
    б) икенсе ижеккә
    в) өсөнсө ижеккә
    г) һуңғы ижеккә
15. **Һорау киҫәксәһе булған_һүҙҙәрҙә баҫым ҡайһы ижеккә төшә? (Если есть в слове вопросительная частица, ударение куда падает?)**
    а) беренсе ижеккә
    б) икенсе ижеккә
    в) һорау киҫәксәһе алдындағы ижеккә
16. **Предметтың иҫәбен, уның һаналыу тәртибен белдергән һүҙ нимә тип атала? (Какая часть речи обозначает количество, порядок предмета?)**

а)һан б) сифат в)исем

17. **<u>Бер, икешәр, ун биш</u> һүҙҙәре ниндәй һүҙ төркөмөнә ҡарай? (Какой части речи относятся эти слова?)**

а)сифат б) һан в)ҡылым

18. **<u>Егет кешегә етмеш төрлө һөнәр ҙә аҙ</u> һөйләмендә һанды табып, уның төркөмсәһен билдәләгеҙ (Найдите в этом предложении числительное, определите разряд числительного).**

а)сама һаны
б)төп һаны
в)үлсәү һаны

19. **Составында рәт һаны булған һөйләмде күрһәтегеҙ. (Найдите предложение, где есть порядковое числительное)**

а) Берәүҙән икәү яҡшы.
б) Ете ҡат үлсә, бер ҡат киҫ.
в) Мин икенсе булып килдем.
г) Сәғәт өстә дәрес бөтә.

20. **Ябай һанды табығыҙ. (Найдите простое числительное)**

а) алтмыш ике
б) миллион

в) йөҙ ҙә биш
г) ун ике

4. Контроль һәм практик эштәр үткәреү өсөн материалдар

I бүлек. Инеш. Башҡорт теле. Фонетика.

Практик эш №1. Тема: һөйләмдәр төҙөү.

1.Һүҙҙәрҙе тәржемә итергә:

Китаптар, дәфтәр, ҡәләмдәр, алма, малайҙар, ҡыҙҙар, шәм, урман, үлән.

2.Һөйләмдәр төҙөп яҙырға:

Китаптар, дәфтәр, ҡәләмдәр, алма, малайҙар, ҡыҙҙар, шәм, урман, үлән.

Баһалау:

“5”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (1 хата).

“4”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (2-3хата).

“3”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (4-5хата)

“2”-5-тән артыҡ хата ебәрелгән.

Практик эш№2. Тема: “Мин” хикәйә төҙөү.

1) Хикәйә яҙыу өсөн әҙерлек текстары уҡыу;
2) Һорауҙарға яуап биреү;
3) Өлгө буйынса телдән хикәйә төҙөү;
4) Хикәйә яҙыу һәм тикшереү.

<u>Баһалау:</u>

Хикәйәнең төҙөлөүе, яҙылыуы 100балл менән баһалана:

- 86 – 100 балл – «5»;
- 70 – 85 балл – «4»;
- 51 – 69 балл – «3;
- 51 балдан түбән – «2».

Шулай уҡ үтелгән темалар буйынса грамматик хаталар ҙа иҫәпкә алына.

Ҡулланылған әҙәбиәт:

1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Башҡорт теле –Өфө:Китап, 2015;

2.Усманова М.Г. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.

Практик эш №3. Тема: “Был кем?” темаһына диалог төҙөү.

“Был кем” темаһына диалог төҙөр алдынан, 14 бит Усманова “Башҡорт теле” китабындағы диалогты уҡыу, анализлау, һорауҙарға яуап биреү:

-Был кем?

-Был Динар.

-Ә һин кем?

-Мин студент. Исемем – Тимур.

-Ә һин кем?

-Мин Нур булам. Мин дә студент.

-Нур, ә ул кем?

-Ул минең атайым – Билал Дауыт улы.

-Нур, ә ул кем?

-Әллә.

-Ә һин Риммамы?

-Эйе. Мин Римма.

-Ә һин Ильнурмы?

-Юҡ, мин Илнур түгел түгел, мин Артур.

Баһалау:

“5”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (1 хата).

“4”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (2-3хата).

“3”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (4-5хата)

“2”-5-тән артыҡ хата ебәрелгән.

Ҡулланылған әҙәбиәт:

1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Башҡорт теле –Өфө:Китап, 2015;

2.Усманова М.Г. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.

Практик эш №4. Тема: һүҙҙәрҙе күсереп алыу.

1. “Сингармонизм законы” ҡағиҙәһенә ярашлы һүҙҙәрҙе күсереп яҙырға:

Минең олатайым (ҡартатайым) – үҙенсәлекле шәхес. Ул инде оло (ҙур) кеше. Үҙе бик белемле (уҡымышлы, ғилемле), йыуаш (баҫалҡы). Берәүгә лә тауыш күтәреп (ҡыҫҡырып, аҡырып, баҡырып)

бармай. Ятраткан (күңеленә яткан) шөғөлө – төрлө илдәргә сәйәхәт итеү (илдәр гизеү). Ҡайҙа ғыны булмаған ул! Уның эш кабинеты – торғаны бер музей. Төрлө илдәрҙән алып ҡайтылған (килтерелгән) сувенирҙар, китаптар…
2. Ялғауҙар өҫтәп яҙырға:
Китап(тар/тәр), дәфтәр(ҙар/ҙәр), ҡәләм(дар/дәр), алма(лар/ләр), малай(ҙар/ҙәр), ҡыҙ(ҙар/ҙәр), шәм(дәр/дәр), урман(дар/дәр), үлән(дар/дәр).
Баһалау:
“5”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (1 хата).
“4”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (2-3хата).
“3”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (4-5хата)
“2”-5-тән артыҡ хата ебәрелгән.
Ҡулланылған әҙәбиәт:
1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Башҡорт теле –Өфө:Китап, 2015;
2.З.М.Ғәбитова, С.А.Таһирова Башҡорт теле (Ікурс) - Өфө:Китап, 2009.
3.Усманова М.Г. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.
Практик эш №5. Тема: “Минең дуҫым” темаһына хикәйә төҙөү.
1) Хикәйә яҙыу өсөн әҙерлек текстары уҡыу;
2) Һорауҙарға яуап биреү;
3) Өлгө буйынса телдән хикәйә төҙөү;
4) Хикәйә яҙыу һәм тикшереү.

Өлгө өсөн текст Усманова М. “Башҡорт теле” 72-73биттәр.
Баһалау:
Хикәйәнең төҙөлөүе, яҙылыуы 100балл менән баһалана:
- 86 – 100 балл – «5»;
- 70 – 85 балл – «4»;
- 51 – 69 балл – «3;
- 51 балдан түбән – «2».

Шулай уҡ үтелгән темалар буйынса грамматик хаталар ҙа иҫәпкә алына.
Ҡулланылған әҙәбиәт:
1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Башҡорт теле –Өфө:Китап, 2015;
2.Усманова М.Г. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.
Практик эш №6. Тема: “Уҡыу йорттары” текстан һүҙҙәрҙе яҙып алыу.
1. Һөйләмдәрҙе тәржемә итергә, ҡағиҙә буйынса һүҙҙәрҙе күсереп алырға:
Донъялағы иң эҫе күл Ҡыҙыл диңгеҙ яры буйындағы Синай ярымутрауында урынлашҡан. Күлдең өҫтөндә йылылыҡ 16 градус булһа, 6метр тәрәнлектә ҡышын-6, ә йәйен 60 градусҡа ҡәҙәр эҫе. Күл диңгеҙҙән утыҙ метр алыҫлыҡта ята. Шуға күрә диңгеҙ һыуы ла үтеп инә. Тәрәнәйгән һайын һыуының тоҙлолоғо уртаса ике тапҡырға арта бара.
2. Һөйләмдәрҙе тәржемә итергә, ҡағиҙә буйынса һүҙҙәрҙе күсереп алырға::
Ер йөҙөндә иң ҙур күл-Каспий. Элек ул океан менән тоташҡан булған. Ҙурлығына һәм һыуының тоҙлолоғона ҡарап, уны диңгеҙ тип йөрөтәләр. Иң тәрән күл – Байкал. Уның иң тәрән урыны – 1620 метр. Оҙонлоғо-620, киңлеге 32-74 километр.
Баһалау:
“5”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (1 хата).
“4”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (2-3хата).
“3”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (4-5хата)
“2”-5-тән артыҡ хата ебәрелгән.
Ҡулланылған әҙәбиәт:
1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Башҡорт теле –Өфө:Китап, 2015;
2.З.М.Ғәбитова, С.А.Таһирова Башҡорт теле (Ікурс) - Өфө:Китап, 2009.
3.Усманова М.Г. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.
4.Таблица “Яҙыу ҡағиҙәләре”.
Практик эш №7. Тема: һүҙҙәрҙе ижектәргә бүлеү
Күнегеүҙе эшләү ысулы:
Группа 3 төркөмгә бүленә.
Шиғырҙар таратып бирелә: уҡырға, тәржемә итергә, ижектәргә бүлергә, схемаһын эшләргә.
Текстар З.М.Ғәбитова, М.Г.Усманова “Башҡорт теле” китабынан алына.

1 төркөм: “Башҡорт теле” (5бит)
2 төркөм: “Матур Өфө ҡалаһы” (15бит)
3төркөм: “Тыуған ҡалама йыр” (19бит)
Баһалау:
“5”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (1 хата).
“4”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (2-3хата).
“3”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (4-5хата)
“2”-5-тән артыҡ хата ебәрелгән.
Ҡулланылған әҙәбиәт:
1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Башҡорт теле –Өфө:Китап, 2015;
2.З.М.Ғәбитова, С.А.Таһирова Башҡорт теле (Ікурс) - Өфө:Китап, 2009.
3.Усманова М.Г. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.

Практик эш№8. Тема: баҫым ҡуйып, һүҙҙәрҙе күсереү.

1. Ҡағыҙға ярашлы күнегеүҙе үтәргә:

Минең олатайым (ҡартатайым) – үҙенсәлекле шәхес. Ул инде оло (ҙур) кеше. Үҙе бик белемле (уҡымышлы, ғилемле), йыуаш (баҫалҡы). Берәүгә лә тауыш күтәреп (ҡысҡырып, аҡырып, баҡырып) бармай. Яратҡан (күңеленә ятҡан) шөғөлө – төрлө илдәргә сәйәхәт итеү (илдәр гиҙеү).

Ҡайҙа ғыны булмаған ул! Уның эш кабинеты – торғаны бер музей. Төрлө илдәрҙән алып ҡайтылған (килтерелгән) сувенирҙар, китаптар…

2. Ялғауҙар өҫтәп яҙырға һәм баҫым ҡуйырға:

Китап(тар/тәр), дәфтәр(ҙар/ҙәр), ҡәләм(дар/дәр), алма(лар/ләр), малай(ҙар/ҙәр), ҡыҙ(ҙар/ҙәр), шәм(дәр/дәр), урман(дар/дәр), үлән(дар/дәр).

Баһалау:
“5”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (1 хата).
“4”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (2-3хата).
“3”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (4-5хата)
“2”-5-тән артыҡ хата ебәрелгән.
Ҡулланылған әҙәбиәт:
1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Башҡорт теле –Өфө:Китап, 2015;
2.Усманова М.Г. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.

Практик эш №9. Тема: һандарҙы һүҙ менән яҙыу.

1.Һандарҙы һүҙ менән яҙырға:

31, 1, 27, 327, 564, 12, 2014, 2008, 1/3, 2/6, 2,05.

2.Һөйләмдәрҙе күсереп яҙырға һәм һандар аҫтына һыҙырға:

Бер тырышлыҡ унлата ҡайта. Егет кешегә етмеш төрлө һөнәр ҙә аҙ. Бер ҡунаҡ – шатлыҡ, ике ҡунаҡ – артыҡ, өс ҡунаҡ- йөк. Бер көн ҡунаҡ булһаң, ҡырҡ көн сәләм бир. Ҡырҡ ҡат күлдәк кейгәнсе, бер ҡат тун кей. Мең алтын ташың булғансы, бер аҡыллы башың булһын.

Баһалау:
“5”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (1 хата).
“4”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (2-3хата).
“3”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (4-5хата)
“2”-5-тән артыҡ хата ебәрелгән.
Ҡулланылған әҙәбиәт:
1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Башҡорт теле –Өфө:Китап, 2008;
2.З.М.Ғәбитова, С.А.Таһирова Башҡорт теле (Ікурс) - Өфө:Китап, 2009.
3.Усманова М.Г. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.
4.Эш дәфтәрҙәре.

Практик эш №10. Тема һандарҙың төркөмсәһен билдәләү.

1.Һөйләмдәрҙе күсереп яҙырға һәм һандарҙың төркөмсәһен билдәләргә:

Бер тырышлыҡ унлата ҡайта. Егет кешегә етмеш төрлө һөнәр ҙә аҙ. Бер ҡунаҡ – шатлыҡ, ике ҡунаҡ – артыҡ, өс ҡунаҡ- йөк. Бер көн ҡунаҡ булһаң, ҡырҡ көн сәләм бир. Ҡырҡ ҡат күлдәк кейгәнсе, бер ҡат тун кей. Мең алтын ташың булғансы, бер аҡыллы башың булһын.

2. *Һандарҙың төркөмсәһен билдәләргә:*

З.М.Ғәбитова “Башҡорт теле” (Ікурс) 143 бит 4эш.

Баһалау:
“5”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (1 хата).

“4”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (2-3хата).
“3”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (4-5хата)
“2”-5-тән артыҡ хата ебәрелгән.
Ҡулланылған әҙәбиәт:
1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Башҡорт теле –Өфө:Китап, 2015;
2.З.М.Ғәбитова, С.А.Таһирова Башҡорт теле (Iкурс) - Өфө:Китап, 2009.
3.Усманова М.Г. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.
Практик эш №11. Тема: hандарҙы дөрөҫләп яҙыу;
1. Һандарҙы һүҙ менән яҙырға:
31, 1, 27, 327, 564, 12, 2014, 2008, 1/3, 2/6, 2,05.
2. Һандарҙы дөрөҫләп, һүҙ менән яҙырға:
Бер тырышлыҡ (10(лата)) ҡайта. Егет кешегә (70) төрлө һөнәр ҙә аҙ. (1) ҡунаҡ – шатлыҡ, (2) ҡунаҡ – артыҡ, (3) ҡунаҡ- йөк. (1) көн ҡунаҡ булһаң, (40) көн сәләм бир. (40) ҡат күлдәк кейгәнсе, (1) ҡат тун кей. (1000) алтын ташың булғансы, (1) аҡыллы башың булһын.
Баһалау:
“5”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (1 хата).
“4”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (2-3хата).
“3”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (4-5хата)
“2”-5-тән артыҡ хата ебәрелгән.
Ҡулланылған әҙәбиәт:
1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Башҡорт теле –Өфө:Китап, 2008;
2.З.М.Ғәбитова, С.А.Таһирова Башҡорт теле (Iкурс) - Өфө:Китап, 2009.
3.Усманова М.Г. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.
Контроль эш№1. Тема:”Фонетика, лексика, hан”.
Күнегеү эшләү шарттары:
Ваҡыты: 2 сәғәт.
Вариант 1.
1.Башҡорт телендә нисә хәреф?
2.Ҡалын һуҙынҡыларҙы яҙығыҙ.
3.Нәҙек һуҙынҡыларҙы яҙығыҙ.
4.Башҡорт тартынҡыларын яҙырға.
5.Һорауҙарға яуап бирегеҙ: Һиңә нисә йәш? Һинең исемең нисек? Һин ҡайҙан?
6.Һандарҙы һүҙ менән яҙығыҙ: 26;12;1235;48;55;20;2,5;1,6;2,02.
7.Һандарҙың төрксәһен билдәләгеҙ: алтау, беренсе, ун, алтышар, унар, утыҙлап, өслө, дүртле.
8.Һандарҙы һүҙ менән яҙып, төркөмсә буйынса үҙгәртергә: 3; 6.
Вариант 2.
1.Башҡорт телендә нисә хәреф?
2.Ҡалын һуҙынҡыларҙы яҙығыҙ.
3.Нәҙек һуҙынҡыларҙы яҙығыҙ.
4.Башҡорт тартынҡыларын яҙырға.
5.Һорауҙарға яуап бирегеҙ: Һиңә нисә йәш? Һинең исемең нисек? Һин ҡайҙан?
6.Һандарҙы һүҙ менән яҙығыҙ: 25;56;24;584;102;2005;1,5;5,6;2,05.
7.Һандарҙың төрксәһен билдәләгеҙ: өсөнсө, егерме, берәү, етешәр, унышар, ҡырҡлап, бишле, ун.
8.Һандарҙы һүҙ менән яҙып, төркөмсә буйынса үҙгәртергә: 2; 9.
Вариант 3.
1.Башҡорт телендә нисә хәреф?
2.Ҡалын һуҙынҡыларҙы яҙығыҙ.
3.Нәҙек һуҙынҡыларҙы яҙығыҙ.
4.Башҡорт тартынҡыларын яҙырға.
5.Һорауҙарға яуап бирегеҙ: Һиңә нисә йәш? Һинең исемең нисек? Һин ҡайҙан?
6.Һандарҙы һүҙ менән яҙығыҙ: 28;654;102;2003;58;24;1,5;5,6;2,07.
7.Һандарҙың төрксәһен билдәләгеҙ: егермеләп, икенсе, егерменсе, туғыҙар, етешәр, унау, утыҙлаған, йөҙлө.
8.Һандарҙы һүҙ менән яҙып, төркөмсә буйынса үҙгәртергә: 1;6.
Вариант 4.
1.Башҡорт телендә нисә хәреф?

2.Ҡалын һуҙынҡыларҙы яҙығыҙ.
3.Нәҙек һуҙынҡыларҙы яҙығыҙ.
4.Башҡорт тартынҡыларын яҙырға.
5.Һорауҙарға яуап бирегеҙ: Һиңә нисә йәш? Һинең исемең нисек? Һин ҡайҙан?
6.Һандарҙы һүҙ менән яҙығыҙ: 56;28;654;201;2005;325;1,6;8,6;2,08.
7.Һандарҙың төркөмсәһен билдәләгеҙ: берәү, утыҙ, икенсе, унар, егермеләгән, етешәр, утыҙлап, алтылы.
8.Һандарҙы һүҙ менән яҙып, төркөмсә буйынса үҙгәртергә: 8;6.
Вариант 5.
1.Башҡорт телендә нисә хәреф?
2.Ҡалын һуҙынҡыларҙы яҙығыҙ.
3.Нәҙек һуҙынҡыларҙы яҙығыҙ.
4.Башҡорт тартынҡыларын яҙырға.
5.Һорауҙарға яуап бирегеҙ: Һиңә нисә йәш? Һинең исемең нисек? Һин ҡайҙан?
6.Һандарҙы һүҙ менән яҙығыҙ: 56;89;205;3005;451;25;236;2,5;5,7;2,08.
7.Һандарҙың төрксәһен билдәләгеҙ: унынсы, етәү, ун, һигеҙәр, унар, утыҙлап, бишле, алтылы.
8.Һандарҙы һүҙ менән яҙып, төркөмсә буйынса үҙгәртергә: 4;3.
Баһалау:
“5”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (1 хата).
“4”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (2-3хата).
“3”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (4-5хата)
“2”-5-тән артыҡ хата ебәрелгән.
Ҡулланылған әҙәбиәт:
1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Башҡорт теле –Өфө:Китап, 2015;
2.З.М.Ғәбитова, С.А.Таһирова Башҡорт теле (Iкурс) - Өфө:Китап, 2009.
3.Усманова М.Г. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.
Үҙ аллы эш №1: “Минең дуҫым” темаһына доклад яҙыу.
Доклад әҙерләүҙең шарттары:
1.Докладтың темаһы ныҡлап өйрәнелә, төрлө текстар уҡып, һорауҙарға яуап бирелә;
2.Библиотекала булган китаптар, журналдар ҡулланып, һөйләмдәр төҙөлә;
3.Йыйылған материалдарҙы ҡулланып “Минең дуҫым” темаһына хикәйә яҙыла;
4.Әҙерләнгән эш буйынса аудиторияла сығыш яһала.
<u>Баһалау:</u>
Докладтың төҙөлөүе, яҙылыуы 100балл менән баһалана:

- 86 – 100 балл – «5»;
- 70 – 85 балл – «4»;
- 51 – 69 балл – «3;
- 51 балдан түбән – «2».

Шулай уҡ үтелгән темалар буйынса грамматик хаталар ҙа иҫәпкә алына.
Ҡулланылған әҙәбиәт:
1.Китаптар: М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Башҡорт теле;
2.З.М.Ғәбитова, С.А.Таһирова Башҡорт теле (1курс)
3.Усманова М.Г. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь.
4.”Йәшлек” газетаһы.
Үҙ аллы эш №2: “Минең тыуған ерем” темаһына доклад әҙерләү.
Доклад әҙерләүҙең шарттары:
1.Докладтың темаһы ныҡлап өйрәнелә, төрлө текстар уҡып, һорауҙарға яуап бирелә;
2.Библиотекала булган китаптар, журналдар ҡулланып, һөйләмдәр төҙөлә;
3.Йыйылған материалдарҙы ҡулланып “Минең тыуған ерем” темаһына хикәйә яҙыла;
4.Әҙерләнгән эш буйынса төркөм алдында сығыш яһау.
<u>Баһалау:</u>
Докладтың төҙөлөүе, яҙылыуы 100балл менән баһалана:

- 86 – 100 балл – «5»;
- 70 – 85 балл – «4»;
- 51 – 69 балл – «3;
- 51 балдан түбән – «2».

Шулай уҡ үтелгән темалар буйынса грамматик хаталар ҙа иҫәпкә алына.

Ҡулланылған әҙәбиәт:
1.Китаптар: М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Башҡорт теле;
2.Усманова М.Г. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь.
4.”Йәшлек” газетаһы.
Үҙ аллы эш №3: өлгө буйынса “Минең бер көнөм” темаһына хикәйә төҙөү;
Хикәйә әҙерләүҙең шарттары:
1.Хикәйәнең темаһы ныҡлап өйрәнелә, төрлө текстар уҡып, һорауҙарға яуап бирелә;
2.Библиотекала булган китаптар, журналдар ҡулланып, һөйләмдәр төҙөлә;
3.Йыйылған материалдарҙы ҡулланып “Минең бер көнөм” темаһына хикәйә яҙыла;
4.Әҙерләнгән эш буйынса төркөм алдында сығыш яһау.
Баһалау:
Хикәйәнең төҙөлөүе, яҙылыуы 100балл менән баһалана:

- 86 – 100 балл – «5»;
- 70 – 75 балл – «4»;
- 51 – 69 балл – «3;
- 51 балдан түбән – «2».

Шулай уҡ үтелгән темалар буйынса грамматик хаталар ҙа иҫәпкә алына.
Ҡулланылған әҙәбиәт:
1.Китаптар: М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Башҡорт теле;
2.З.М.Ғәбитова, С.А.Таһирова Башҡорт теле (1курс)
3.Усманова М.Г. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь.

II бүлек. Морфология. Үҙ аллы һүҙ төркөмдәре
Практик эш №12. Тема: өлгө буйынса һөйләмдәр төҙөп яҙыу.

1. *Һөйләмдәрҙе тәржемә итеп, күсереп яҙырға:*

Минең әсәйем бик тырыш кеше. Ул мәктәптә балалар уҡыта. Әсәйем өйҙә лә күп эшләй: ашарға бешерә, бәйләй, кер йыуа. Әсәйем баҡсала эшләргә лә ярата. Мин уға ярҙам итәм.

2. *Дөрөҫ һөйләм төҙөгөҙ:*

Мин уҡыйым китап.

Гөлназ яҙа дәфтәргә.

Әсәй ҡоя ҡоймаҡ.

3. *Һүҙҙәр менән һөйләмдәр төҙөп яҙырға:*

Мәктәпкә, бесәйҙән, ҡояш, балаларҙың бүлмәһе, иҙән, ултырғыстан торҙо.

4. *Башкорт теленә тәржемә итергә:*

15 яблок

23 ученика

11 классов

3 этажа……………………………

17 лет……………………………..

Баһалау:
“5”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (1 хата).
“4”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (2-3хата).
“3”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (4-5хата)
“2”-5-тән артыҡ хата ебәрелгән.
Ҡулланылған әҙәбиәт:
1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Башҡорт теле –Өфө:Китап, 2015;
2.Усманова М.Г. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.
Практик эш №13. Тема: өлгө буйынса һүҙҙәргә ялғауҙар яҙыу.
1. Ялғауҙар өҫтәп яҙырға:
Китап(тар/тәр), дәфтәр(ҙар/ҙәр), ҡәләм(дар/дәр), алма(лар/ләр), малай(ҙар/ҙәр), ҡыҙ(ҙар/ҙәр), шәм(дәр/дәр), урман(дар/дәр), үлән(дар/дәр).
2. Һүҙҙәрҙе ижектәргә бүлеп яҙырға һәм схемаһын эшләргә:
Баһалау:
“5”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (1 хата).

“4”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (2-3хата).
“3”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (4-5хата)
“2”-5-тән артыҡ хата ебәрелгән.
Ҡулланылған әҙәбиәт:
1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Башҡорт теле –Өфө:Китап, 2015;
2.З.М.Ғәбитова, С.А.Таһирова Башҡорт теле (Iкурс) - Өфө:Китап, 2009.
3.Усманова М.Г. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.
4.Таблица “Исемдәрҙең һан менән үҙгәреше”.

Практик эш №14. Тема: өлгө буйынса һүҙҙәрҙе зат менән үҙгәртеү.

1.З.М.Ғәбитова “Башҡорт теле” 54-55 биттәр текстарҙан эйәлек затындағы һүҙҙәрҙе күсереп яҙырға.
2.Һөйләм төҙөргә:
Бесән, ем, сәй, аҡыл.
3.Һүҙҙәрҙе эйәлек затында үҙгәртергә:
Көн, ял, өй.
Баһалау:
“5”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (1 хата).
“4”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (2-3хата).
“3”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (4-5хата)
“2”-5-тән артыҡ хата ебәрелгән.
Ҡулланылған әҙәбиәт:
1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Башҡорт теле –Өфө:Китап, 2015;
2.З.М.Ғәбитова, С.А.Таһирова Башҡорт теле (Iкурс) - Өфө:Китап, 2009.
3.Усманова М.Г. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.
4.Таблица “Эйәлек заты ялғауҙары”.

Практик эш №15. Тема: һүҙҙәргә ялғауҙар өҫтәп яҙыу;

1. Ялғауҙар өҫтәп яҙырға:
Китап(тар/тәр), дәфтәр(ҙар/ҙәр), ҡәләм(дар/дәр), алма(лар/ләр), малай(ҙар/ҙәр), ҡыҙ(ҙар/ҙәр), шәм(дәр/дәр), урман(дар/дәр), үлән(дар/дәр).
2. Эйәлек заты ялғауҙарын яҙығыҙ:
Өҫтәл, машина, аяҡ, гәзитә, турғайҙар, олатай, итек, атай, дәфтәр, фотоаппарат, уҡытыусы, сәскә, ултырғыс, әсәй.
3. Хәбәрлек заты ялғауҙарын яҙығыҙ:
Олатай, атай, уҡытыусы, әсәй, уҡыусы, өләсәй, апай, ағай.
Баһалау:
“5”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (1 хата).
“4”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (2-3хата).
“3”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (4-5хата)
“2”-5-тән артыҡ хата ебәрелгән.
Ҡулланылған әҙәбиәт:
1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Башҡорт теле –Өфө:Китап, 2015;
2.З.М.Ғәбитова, С.А.Таһирова Башҡорт теле (Iкурс) - Өфө:Китап, 2009.
3.Усманова М.Г. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.
4.Таблица “Хәбәрлек заты ялғауҙары”.

Практик эш №16. Тема: бирелгән һүҙҙәрҙе килеш менән үҙгәртеү.

1. Килеш менән үҙгәртеп яҙырға:
Өҫтәл, машина, аяҡ, олатай, итек, атай, дәфтәр, сәскә, ултырғыс, әсәй.
2. Ҡара хәрефтәр менән яҙылған һүҙҙәрҙең килештәрен билдәләргә:
Йөрәктән сыҡҡан һүҙ **йөрәккә** етә. **Аҡыл** менән йәшәүсенең минуты ла ҡәҙерле. Алаһы нәмә **алтын** булып күренә. Үлер ваҡыты етһә, **себендең** мороно үткерләнер. Йығылған **ағаска** балта менән сабыуы күп була. Йырланмаған **йыр,** һөйләнмәгән көләмәс ҡалманы. Ирҙәр **ҡатын-ҡыҙҙарҙы** яҡлаусы булырға тейеш. Ҡалған **эшкә** ҡар яуа.
Баһалау:
“5”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (1 хата).
“4”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (2-3хата).
“3”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (4-5хата)
“2”-5-тән артыҡ хата ебәрелгән.

Ҡулланылған әҙәбиәт:
1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Башҡорт теле –Өфө:Китап, 2015;
2.З.М.Ғәбитова, С.А.Таһирова Башҡорт теле (Ікурс) - Өфө:Китап, 2009.
3.Усманова М.Г. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.
4.Таблица "Килеш һорауҙары" "Килеш ялғауҙары".

Үҙ аллы эш №4: Тема: өлгө буйынса "Минең ғаиләм" темаһына хикәйә төҙөү.

Хикәйә яҙыу шарттары:
1.Хикәйәнең темаһы ныҡлап өйрәнелә, төрлө текстар уҡып, һорауҙарға яуап бирелә;
2.Библиотекала булган китаптар, журналдар ҡулланып, һөйләмдәр төҙөлә;
3.Йыйылған материалдарҙы ҡулланып "Минең ғаиләм" темаһына хикәйә яҙыла;
4.Әҙерләнгән эш буйынса төркөм алдында сығыш яһау.
Усманова М.Ғ. Башҡорт теле 25-26биттәр. Өлгө буйынса хикәйә яҙырға.

Минең ғаиләм.

Минең исемем Ләлә. Мин беренсе курста уҡыйым. Миңә ун алты йәш. Минең әсәйем, атайым, апайым, ҡустым һәм һеңлем бар.

Әсәйемдең исеме Асия. Уға 41 йәш. Ул балалар баҡсаһында тәрбиәсе булып эшләй.

Атайымдың исеме Таһир. Уға 45 йәш. Ул таксист булып эшләй.

Апайымдың исеме Лилиә. Ул врач булып эшләй. Уға 23 йәш. Ул эшен бик ярата.

Ҡустым – Айнур. Уға 7 йәш. Ул беренсе класта уҡый. Һеңлемә 10 йәш. Уның исеме Айгөл. Ул мәктәптә өсөнсө класта уҡый.

Мин ғаиләмде бик яратам.

Баһалау:

Хикәйәнең, докладтың төҙөлөүе, яҙылыуы 100балл менән баһалана:

- 86 – 100 балл – «5»;
- 70 – 85 балл – «4»;
- 51 – 69 балл – «3;
- 51 балдан түбән – «2».

Шулай уҡ үтелгән темалар буйынса грамматик хаталар ҙа иҫәпкә алына.

Ҡулланылған әҙәбиәт:
1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Башҡорт теле –Өфө:Китап, 2015;
2.З.М.Ғәбитова, С.А.Таһирова Башҡорт теле (Ікурс) - Өфө:Китап, 2009.
3.Усманова М.Г. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.
4.Башҡорт теле.ru: уҡыу өсөн текстар. (Ф.Ғ.Хисамитдинова текстар йыйынтығы).

Үҙ аллы эш №5. Тема: "Минең визиткам" - визит карточкалары әҙерләү, өлгө буйынса автобиография яҙыу.

1. Өлгө буйынса визитка төҙөп яҙырға.

Фәритова Сәлимә Сәлим ҡыҙы тәржемәсе	
Өй: 450055, Өфө Октябрь проспекты, 50-76 Тел: 31-60-18	Эш: 450000, Өфө Ленин урамы, 22 Тел: 22-45-76

2. Усманова М.Ғ. Башҡорт теле 262 бит. Өлгө буйынса автобиография яҙырға.

Баһалау:
"5"-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (1 хата).
"4"-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (2-3хата).
"3"-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (4-5хата)
"2"-5-тән артыҡ хата ебәрелгән.

Ҡулланылған әҙәбиәт:
1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Башҡорт теле –Өфө:Китап, 2015;
2.Усманова М.Г. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.
3.Ф.Ғ.Хисамитдинова Башҡорт теле.ru китабы.

Үҙ аллы эш №6. Тема: "Тән өлөштәре" темаһына һорауҙарға яуап бирергә.

1. *"Тән өлөштәре" темаһына һорауҙарға яуап бирергә.*

Һин сәғәт нисәлә тораһың? Иртәнге ашты сәғәт нисәлә ашайһың? Мәктәптә дәрестәр ҡасан башлана? Буш ваҡытыңда нимә эшләйһең? Сәғәт нисәлә йоҡларға ятаһың?

2. "Тән өлөштәре"шиғырын ятлау.

Был минең башым,

Сәсем, сәстәрем,
Күҙҙәр, күҙҙәрем
Ә был ҡаштарым.
Ҡолаҡ – ҡолаҡтар,
Биттәр – биттәрем
Ынйылай йылтырай
Минең күҙҙәрем.
Ҡулым – ҡулдарым,
Ә был бармаҡтар,
Тыпырлап бейей –
Минең аяҡтар.
Баһалау:
“5”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (1 хата).
“4”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (2-3хата).
“3”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (4-5хата)
“2”-5-тән артыҡ хата ебәрелгән.
Ҡулланылған әҙәбиәт:
1.Усманова М.Г. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.
2.С.А.Тагирова, Э.Ю.Тулумбаева Интенсивный курс обучения башкирскому языку учащегося русских школ.
Үҙ аллы эш №7. Тема: яраткан әкиәтте укып, һөйләргә әҙерләнеү.
Эш төрҙәре:
1) Халыҡ әкиәте һайларға;
2) Әкиәтте уҡырға һәм тәржемә итергә;
3) Һөйләргә өйрәнергә.

Баһалау:
“5”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (1 хата).
“4”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (2-3хата).
“3”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (4-5хата)
“2”-5-тән артыҡ хата ебәрелгән.
Ҡулланылған әҙәбиәт:
1.Х.А.Толомбаев Башҡорт теле 17бит, 37бит, 95-102биттәр.
2.Төрлө әкиәт китаптары, газета-журналдар ҡулланыла.
Үҙ аллы эш №8: “Спортсмендар” темаһына реферат яҙыу.
Реферат – яҙма рәүештә бирелгән темаға мәғлүмәт еткереү.
Реферат әҙерләүҙең шарттары:
1. Бирелгән теманы ныҡлап өйрәнеп, анларға, төрлө текстар уҡып, һорауҙарға яуап бирелә.
2. Кәрәкле урындарҙы билдәләп, яҙып алына.
3. Реферат яҙыу буйынса план төҙөлә.
4. Йыйылған материалдарҙы туплап, реферат яҙыла.
5. Әҙер эште уҡыу, анализлау, дөрөҫләү.
6. Ҡағиҙә буйынса яҙма эште тәртипкә килтереү.

Реферат яҙыуҙың яҡынса структураһы:
1.Титуль бите.
2.Эштең яҙмаһы.
3.Ҡулланылған әҙәбиәт.

Баһалау:
Рефераттың төҙөлөүе, яҙылыуы 100балл менән баһалана:
- 86 – 100 балл – «5»;
- 70 – 85 балл – «4»;
- 51 – 69 балл – «3;
- 51 балдан түбән – «2».

Шулай уҡ үтелгән темалар буйынса грамматик хаталар ҙа иҫәпкә алына.
Ҡулланылған әҙәбиәт:
1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Башҡорт теле –Өфө:Китап, 2015;
2.Усманова М.Г. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.

3.Ф.Ғ.Хисамитдинова Башҡорт теле.ru китабы.
4.Интернеттан алынған материалдар.

Контроль эш №2. Тема:”Фонетика, һан, исем”.

Эшләү ваҡыты: 2 сәғәт.
Күнегеүҙе эшләү ысулы: аңлатма бирелә, һорауҙарға яуап биреү.

Вариант1.

1. **Нөктәләр урынына тейешле хәрефтәр ҡуйығыҙ (Вставьте нужные буквы вместо точек):**

Бал., мәкт.п, ҡу., .ғай, ә.әй, а.бур, биҙр., .шәк, у.ыусы, ҡ.ләм, .ләсәй, башҡор. Теле, м.ҡәл, аш.ана. дары.хана.

2. **Бирелгән һүҙҙәргә күплек ялғауҙарын яҙығыҙ (К данным словам напишите окончания множественного числа):**

Журнал, ручка, ултырғыс, дәрес, уҡыусы, дәфтәр, ҡәләм, аҡбур, көндәлек, уҡытыусы, тәҙрә, ишек, глобус.

3. **Һандарҙы һүҙ менән яҙығыҙ (Напишите числительные словами):**

326, 32, 123, 10, 2009, 2018. 660. 698, 50, 700, 2054, 8000.

4. **Эйәлек заты ялғауҙарын яҙығыҙ (Напишите окончания принадлежности):**

Өҫтәл, машина, аяҡ, гәзитә, турғайҙар, олатай, итек, атай, дәфтәр, фотоаппарат, уҡытыусы, сәскә, ултырғыс, әсәй.

5. **Һөйләмдәр төҙөгөҙ (Составьте предложения):**
    1. Башҡортостан, йәшәй, мин.
    2. Белә, башҡорт телен, яҡшы.
    3. Мин, уҡыйым, өсөнсө курста.
    4. Ағиҙел, бик,йылға, матур.
    5. Башҡорт, дуҫ, халҡы, йәшәй.

Вариант2.

1. Нөктәләр урынына тейешле хәрефтәр ҡуйығыҙ (Вставьте нужные буквы вместо точек):

Ҡал., м.ктәп, ҡ.т, .пай, а.ай, а.бур, тәҙр., .шек, у.ытыусы, ҡ.ләм, өл.сәй, баш.орт теле, мәҡ.л, китап.ана. ашха.а.

2. Бирелгән һүҙҙәргә күплек ялғауҙарын яҙығыҙ (К данным словам напишите окончания множественного числа):

Дәрес, мәктәп, уҡыусы, китап, дәфтәр, ҡәләм, аҡбур, синыф етәксеһе, көндәлек, уҡытыусы, гөл, парта.

3. Һандарҙы һүҙ менән яҙығыҙ (Напишите числительные словами):

322, 12, 23, 103, 1008, 2008. 650. 688, 40, 500, 2029, 5000.

4. Эйәлек заты ялғауҙарын яҙығыҙ (Напишите окончания принадлежности):

Компьютер, машина, балыҡ, журналдар, ҡарғалар, өләсәй, быйма, атай, дискеттар, фотоаппарат, уҡытыусы, гөл, парта, әсәй.

5. Һөйләмдәр төҙөгөҙ (Составьте предложения):

6. Бик, Башҡортостан, ярата, мин.
7. Яҡшы, белә, республика.
8. Мин, район, төньяҡ, йәшәй.
9. Ямантау, бейек, иң, тау.
10. Ил, дуҫлыҡ, мин, йәшәй.

Баһалау:
“5”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (1 хата).
“4”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (2-3хата).
“3”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (4-5хата)
“2”-5-тән артыҡ хата ебәрелгән.

Ҡулланылған әҙәбиәт:
1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Башҡорт теле –Өфө:Китап, 2015;
2.З.М.Ғәбитова, С.А.Таһирова Башҡорт теле (Ікурс) - Өфө:Китап, 2009.
3.Усманова М.Г. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.
4.Таблицалар “Исемдәрҙең һан менән үҙгәреше”, “Эйәлек заты ялғауҙары”, “Хәбәрлек заты ялғауҙары”.

Практик эш №17. Тема: ҡылымдарға һорауҙар яҙыу, күнегеүҙәр эшләү.

1.Түбәндәге ҡылымдарҙың заманын билдәләгеҙ.

Барҙы,барған,барыр,ҡайтты,ҡайтҡан,ҡайтыр, килде, килгән, килер, уҡыр, йүгерҙе, һөрә, эшләне, килә, оҙата, өйрәтте, уҡый, оҙатты, уҡыны, йүгерә, һөрҙө, йүгерер, өйрәтә, һөрөр, бара, эшләр, килде, оҙатыр, барҙы, эшләй, килер, өйрәтер.

2.Һөйләмдәрҙе күсереп яҙырға, ҡылымдары табып, һорауҙар бирергә.

Ҡайғыр ҙа һин, ҡыуана ла бел. Кәрзинкә үрһендәр, балыҡ тотһондар. Яңы сорт иртә һәм тигеҙ өлгөрһөн. Эшлә, һора, бел, өйрән. Ғүмерегеҙҙең иң күңелле мәлдәре хаҡында уйларға тырышығыҙ. Күп бел, аҙ һөйлә. Тимерҙе ҡыҙыуында һуҡ.

Баһалау:
“5”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (1 хата).
“4”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (2-3хата).
“3”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (4-5хата)
“2”-5-тән артыҡ хата ебәрелгән.

Ҡулланылған әҙәбиәт:
1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Башҡорт теле –Өфө:Китап, 2015;
2.Усманова М.Г. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.

Практик эш №18. Тема: һүҙҙәрҙе заман менән үҙгәртеү.

1. Түбәндәге ҡылымдарҙы тәржемә итергә, хәҙерге заманда үҙгәртергә.

Тор, төр, бар, кил, көт, уҡы, төҙө, ярат.

2. *Һөйләмдәрҙе уҡып, тәржемә итегеҙ, ҡылымдарҙы табып, заманын билдәләгеҙ.*

Аҡ торбанан да ҡара төтөн сыға. Ҡара тауыҡ та аҡ йомортҡа һала. Бер һүҙ меңде үлтерә. Оҙаҡламай көтөү ҡайтасаҡ. Ҡалған эшкә ҡар яуыр. Ҡарттың бик шәп бер аты булған. Ул иплəп кенә өйҙән сыҡты. Ауылда дүрт юл ҡушыла. Лилиә кисә еләккә барҙы. Сания апай улына хат яҙған.

Баһалау:
“5”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (1 хата).
“4”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (2-3хата).
“3”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (4-5хата)
“2”-5-тән артыҡ хата ебәрелгән.

Ҡулланылған әҙәбиәт:
1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Башҡорт теле –Өфө:Китап, 2015;
2.З.М.Ғәбитова, С.А.Таһирова Башҡорт теле (Iкурс) - Өфө:Китап, 2009.
3.Усманова М.Г. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.

Практик эш №19. Тема: һүҙҙәрҙе киләсәк заман менән үҙгәртеү.

1. Түбәндәге ҡылымдарҙы тәржемә итергә, киләсәк заманда үҙгәртергә.

Тор, төр, бар, кил, көт, уҡы, төҙө, ярат.

2. *Һөйләмдәрҙе уҡып, тәржемә итегеҙ, ҡылымдарҙы табып, заманын билдәләгеҙ.*

Аҡ торбанан да ҡара төтөн сыға. Ҡара тауыҡ та аҡ йомортҡа һала. Бер һүҙ меңде үлтерә. Оҙаҡламай көтөү ҡайтасаҡ. Ҡалған эшкә ҡар яуыр. Ҡарттың бик шәп бер аты булған. Ул иплəп кенә өйҙән сыҡты. Ауылда дүрт юл ҡушыла. Лилиә кисә еләккә барҙы. Сания апай улына хат яҙған.

Баһалау:
“5”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (1 хата).
“4”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (2-3хата).
“3”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (4-5хата)
“2”-5-тән артыҡ хата ебәрелгән.

Ҡулланылған әҙәбиәт:
1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Башҡорт теле –Өфө:Китап, 2015;
2.Усманова М.Г. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.

Практик эш№20. Тема: ҡағиҙә буйынса күнегеүҙәр эшләү.

Фонетика

21. Башҡорт алфавиты нисә хәрефтән тора:
   а) 32 хәрефтән
   б) 38 хәрефтән
   в) 40 хәрефтән
   г) 41 хәрефтән
   ғ) 42 хәрефтән

22. Ҡайһы рәттә һуҙынҡы өндәр генә бирелгән:
а) а,о,у,ы,ө,э,я,ә,е
б) а,о,у,ы,е,ю,ү,ә,и
в) а,о,у,и,ы,я,ү,е,ө
г) а,о,ә,ө,и,ү,э,у,ы

23. Ҡайһы рәттәге хәрефтәр икешәр өндө белдерә?
а) е,ю,я,а,и
б) е,ё,ю,я
в) а,ә,э,и,о,ө,ү,у,ы

24. Һаңғырау тартынҡылар ғына булған рәтте күрһәтегеҙ.
а) п,ф,к,ҡ,т,с,ҫ,ш,х,һ,ч,ц,щ
б) б,в,г,ғ,д,ҙ,ж,з,й,л,м,н,ң,р
в) п,ф,к,ҡ,т,с,ҫ,ш,х,һ,ч,ц,щ,б,в,г
г) Һаңғырау тартынҡылар ғына булған рәт юҡ.

25. Яңғырау тартынҡылар ғына булған рәтте күрһәтегеҙ.
а) п,ф,к,ҡ,т,с,ҫ,ш,х,һ,ч,ц,щ
б) б,в,г,ғ,д,ҙ,ж,з,й,л,м,н,ң,р
в) п,ф,к,ҡ,т,с,ҫ,ш,х,һ,ч,ц,щ,б,в,г

26. Хәреф һаны өн һаны менән тап килгән һүҙҙе күрһәтегеҙ.
а) егерме
б) таяҡ
в) юрған
г) янъялсы
ғ) ашъяулыҡ

27. Яҡын, юлаҡ һүҙҙәрендә дүрт хәреф, ә нисәшәр өн бар?
а) өсәр өн
б) дүртәр өн
в) бишәр өн
г) алтышар өн
ғ) етешәр өн

28. Ҡарлуғас һүҙендә тартынҡы өндәр ҡайһылары?
а) 1,3,5,7 - се өндәр
б) 1,3,4,6,8 - се өндәр
в) 2,5,7 - се өндәр
г) бөтә өндәр ҙә тартынҡы

29. Һуҙынҡы өндән башланған һүҙҙе күрһәтегеҙ.
а) яҙыусы
б) тормош
в) юлсы
г) йылы
ғ) әкиәт

30. Тартынҡы өндән башланған һүҙҙе күрһәтегеҙ
а) үлән
б) уҡыусы
в) өй
г) елән
ғ) ағас

31. Асыҡ ижектән генә торған һүҙҙе күрһәтегеҙ.
а) ҡайын
б) бүлмә
в) һөлдә
г) ҡармаҡ
ғ) ундай һүҙ юҡ

32. Юрматы һүҙендә нисә һуҙынҡы, нисә тартынҡы өн бар?
а) өс һуҙынҡы, өс тартынҡы
б) ике һуҙынҡы, дүрт тартынҡы

в) дүрт тартынҡы, өс һуҙынҡы

33. В хәрефе ҡайһы юлда уы, уа тип уҡыла.

а) вагон, вокзал, Иван

б) Вәлимә, Вәкил, ватан, ваҡыт

в) бер юлда ла һүҙҙәр уы, уа рәүешендә уҡылмай

34. Ябыҡ ижектәрҙән генә торған һүҙҙе күрһәтегеҙ.

а) болот

б) өҫтәл

в) ҡылым

г) карауат

ғ) ундай һүҙ юҡ

35. Һандуғастар һүҙендә баҫым ҡайһы ижеккә төшә?

а) тәүге ижеккә

б) икенсе ижеккә

в) өсөнсө ижеккә

г) һуңғы ижеккә

36. Һорау киҫәксәһе булған һүҙҙәрҙә баҫым ҡайһы ижеккә төшә?

а) беренсе ижеккә

б) икенсе ижеккә

в) һорау киҫәксәһе алдындағы ижеккә

г) һуңғы ижеккә

ғ) һорау киҫәксәһенә

Баһалау:

“5”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (1 хата).

“4”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (2-3хата).

“3”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (4-5хата)

“2”-5-тән артыҡ хата ебәрелгән.

Ҡулланылған әҙәбиәт:

1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Башҡорт теле –Өфө:Китап, 2015;

2.З.М.Ғәбитова, С.А.Таһирова Башҡорт теле (Iкурс) - Өфө:Китап, 2009.

3.Усманова М.Г. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.

4.Ф.Ғ.Хисамитдинова Башҡорт теле.ru китабы.

5.Таблица “Алфавит”.

Дөрөҫ яуаптар

1-	ғ	5-	б	9-	ғ	13-	б
2-	г	6-	ғ	10-	г	14-	б
3-	б	7-	в	11-	ғ	15-	г
4-	а	8-	б	12-	в	16-	в

Практик эш№21. Тема: ҡағиҙә буйынса күнегеүҙәр эшләү.

Һан

1. Предметтың иҫәбен, уның һаналыу тәртибен белдергән һүҙ нимә тип атала?

1) һан
2) сифат
3) исем
4) ҡылым
5) рәүеш

2. Бер, икешәр, ун биш һүҙҙәре ниндәй һүҙ төркөмөнә ҡарай?

1) сифат
2) һан
3) алмаш
4) ҡылым
5) рәүеш

3. Былар – I, II, III, IV, IX, L, C, D, M…

1) рим цифрҙары
2) ғәрәп цифрҙары

1. Һандар яҙыуҙа…

1) цифр менән генә белдерелә
2) цифр йәки һүҙ менән белдерелә
3) һүҙ менән генә белдерелә

4. Датаны белдергән һандарға яҙыуҙа…
1) ялғау ҡушыла
2) ялғау ҡушылмай

5. Былар – 1,2,3,4,5,6,7,8,9…
1) ғәрәп цифрҙары
2) рим цифрҙары

6. Рим цифрҙарынан һуң ялғау …
1) яҙыла
2) яҙылмай

7. Егет кешегә етмеш төрлө һөнәр ҙә аҙ һөйләмендә һанды табып, уның төркөмсәһен билдәләгеҙ.
1) сама һаны
2) кәсер һаны
3) үлсәү һаны
4) йыйыу һаны
5) төп һан

8. Сарбиямал… егерме биш – утыҙ йөштәр самаһындағы ҡатын ине (З.Биишева) һөйләмендә һанды табып, уның төркөмсәһен билдәләгеҙ.
1) төп һан
2) рәт һаны
3) бүлем һаны
4) сама һаны
5) йыйыу һаны

9. Составында бүлем һаны булған һөйләмде табығыҙ.
1) Егәрленең ҡулы - етәү. (Мәҡәл).
2) Биште эшләгәнсе, берҙе еренә еткер.(Мәҡәл).
3) Балаларға икешәр алма тура килде.
4) Ете ҡат үлсә, бер ҡат киҫ.
5) Составында рәт һаны булған һөйләмде күрһәтегеҙ.
6) Берәүҙән икәү яҡшы.
7) Ете ҡат үлсә, бер ҡат киҫ.
8) Мин икенсе булып килдем.
9) Сәғәт өстә дәрес бөтә.

10. Ябай һанды табығыҙ.
1) алтмыш ике
2) миллион
3) йөҙ йә биш
4) ун ике
5) егерме биш

11. Һәр төркөмдә алтышар укыусы бар. Һөйләмдә һанды табып, уның ниндәй төркөмсәгә ҡарағанын билдәләгеҙ.
1) төп һан
2) бүлем һаны
3) сама һаны
4) тәртип һаны
5) йыйыу һаны

12. Уларҙың беренсеһенә, барыһынан да олорағы Федяға, һеҙ ун дүрт йәш бирер инегеҙ (И.Тургенев). һөйләмдә ниндәй төркөмсәгә ҡараған һандар бар?
1) төп һан, бүлем һаны
2) рәт һаны, төп һан
3) бөтәһе лә йыйыу һаны
4) төп һан, сама һаны
5) сама һаны, бүлем һаны

Баһалау:

“5”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (1 хата).
“4”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (2-3хата).
“3”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (4-5хата)
“2”-5-тән артыҡ хата ебәрелгән.
Ҡулланылған әҙәбиәт:
1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Башҡорт теле –Өфө:Китап, 2015;
2.З.М.Ғәбитова, С.А.Таһирова Башҡорт теле (Iкурс) - Өфө:Китап, 2009.
3.Усманова М.Г. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.
4.Ф.Ғ.Хисамитдинова Башҡорт теле.ru китабы.
5.Таблица “Алфавит”.
Дөрөҫ яуаптар

1-	1	5-	2	9-	4	13-	2
2-	2	6-	1	10-	3	14-	2
3-	1	7-	2	11-	3		
4-	2	8-	5	12-	2		

Практик эш№22. Тема: күнегеүҙәр эшләү; дәрестә ни өсөн булмауың хаҡында аңлатма яҙыу.
1. Һүҙҙәрҙе тәржемә итергә:
Дәрес, мәктәп, китап, уҡыусы, уҡытыусы, дәфтәр, звонок, тәнәфес, сәғәт, биш дәрес, ял итергә, уйнарға.
2. Рус телендә телдән һәм яҙма рәүешендә аңлатма төҙөргә.
3. Аңлатма яҙыу.
Баһалау:
“5”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (1 хата).
“4”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (2-3хата).
“3”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (4-5хата)
“2”-5-тән артыҡ хата ебәрелгән.
Ҡулланылған әҙәбиәт:
1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Башҡорт теле –Өфө:Китап, 2015;
2.З.М.Ғәбитова, С.А.Таһирова Башҡорт теле (Iкурс) - Өфө:Китап, 2009.
3.Усманова М.Г. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.
4.Ф.Ғ.Хисамитдинова Башҡорт теле.ru китабы.
Практик эш№23. Тема: текстан сифаттарҙы табып яҙыу.
1. Һөйләмдәрҙе күсереп яҙырға һәм сифаттар аҫтына һыҙырға:
Аҡ торбанан да ҡара төтөн сыға. Ҡара тауыҡ та аҡ йомортҡа һала. Бер һүҙ меңде үлтерә. Оҙаҡламай көтөү ҡайтасаҡ. Ҡалған эшкә ҡар яуыр. Ҡарттың бик шәп бер аты булған. Ул иплəп кенә өйҙән сыҡты. Ауылда дүрт юл ҡушыла. Лилиә кисә еләккә барҙы. Сания апай улына хат яҙған.
2. *Сифаттар һәм исемдәр аҫтына һыҙығыҙ:*
Йылы көн, аҡыллы уҡыусы, ҡыҙыл алма, аҡ ҡар, ҡара ер, күк түҫ, йәшел япраҡ, йәмле йәй, ҙур мәктәп, киң урам, оҙон сәс.
3. *Сифаттарҙә күсереп яҙығыҙ:*

Терпе менән йылан.

Борон-борон заманда урмандағы лапы ҫтында бик уҫал бер ҡара йылан йәшәгән. Был йыландан бөтә хайуандар ҙа, хатта ҡошар ҙа ҡурҡып торғандар. Ни өсөн тиһәң, йылан үлән араһынан шым ғына килә лә, ваҡ йәнлек осраймы, ҡошмо, шуны тере көйө йота ла ҡуя икән. Ә йотҡас, бөгәрләнеп, йоҡларға ята икән.

Шулай берҙән-бер көндө терпе, урманда аҙыҡ эҙләп йөрөй торғас, шул йылан өҫтөнә барып сыҡҡан. Йылан, бер нисә ҡат уралып, түп-түңәрәк булып, бер таш өҫтөндә ҡояшта ҡыҙынып ята икән. “Был ниндәй хайуан икән?” – тип уйлаған терпе. – Ни йөнө юҡ, ни ҡорһағы юҡ, ни ҡолағы юҡ, ни аяғы юҡ. Был нисек ҡуҙғалып йөрөй икән ер өҫтөндә?”
Баһалау:
“5”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (1 хата).
“4”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (2-3хата).
“3”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (4-5хата)
“2”-5-тән артыҡ хата ебәрелгән.
Ҡулланылған әҙәбиәт:

1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Башҡорт теле –Өфө:Китап, 2015;
2.З.М.Ғәбитова, С.А.Таһирова Башҡорт теле (Iкурс) - Өфө:Китап, 2009.
3.Усманова М.Г. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.

Практик эш№24. Тема: сифат төркөмсәләрен айырып яҙыу.

1. Һөйләмдәрҙе күсереп яҙырға һәм сифаттар аҫтына һыҙырға:

Аҡ торбанан да ҡара төтөн сыға. Ҡара тауыҡ та аҡ йомортҡа һала. Бер һүҙ меңде үлтерә. Оҙаҡламай көтөү ҡайтасаҡ. Ҡалған эшкә ҡар яуыр. Ҡарттың бик шәп бер аты булған. Ул ипләп кенә өйҙән сыҡты. Ауылда дүрт юл ҡушыла. Лилиә кисә еләккә барҙы. Сания апай улына хат яҙған.

2. *Сифаттар һәм исемдәр аҫтына һыҙығыҙ:*

Йылы көн, аҡыллы уҡыусы, ҡыҙыл алма, аҡ ҡар, ҡара ер, күк төҫ, йәшел япраҡ, йәмле йәй, ҙур мәктәп, киң урам, оҙон сәс.

Баһалау:
“5”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (1 хата).
“4”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (2-3хата).
“3”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (4-5хата)
“2”-5-тән артыҡ хата ебәрелгән.

Ҡулланылған әҙәбиәт:
1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Башҡорт теле –Өфө:Китап, 2015;
2.З.М.Ғәбитова, С.А.Таһирова Башҡорт теле (Iкурс) - Өфө:Китап, 2009.
3.Усманова М.Г. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.

Практик эш№25. Тема: сифат дәрәжәләрен айырып яҙыу.

1. Сифаттарҙы яҙып алырға:

Өфө – Башҡортостан Республикаһының баш ҡалаһы. Өфө республикабыҙҙың урта өлөшөндә, Ҡриҙел, Дим йылғалары Ағиҙелгә килеп ҡушылған ерҙә, урынлашҡан.

Ҡаланың урамдары һәм майҙандары – үҙе бер тарих. Уларҙа халыҡтың үткәне, бәхет, ирек өсөн көрәше сағылған. Уларҙың байтағы халыҡ азатлығы өсөн көрәшкән батырҙарҙың, Ватанды һаҡлап, яуҙа башын һалған геройҙарҙың, атаҡлы фән һәм мәҙәниәт эшмәкәрҙәренең исемен йөрөтә.

2. Һөйләмдәр төҙөп яҙырға:

Мин уҡыйым китап.

Гөлназ яҙа дәфтәргә.

Әсәй ҡоя ҡоймаҡ.

Баһалау:
“5”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (1 хата).
“4”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (2-3хата).
“3”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (4-5хата)
“2”-5-тән артыҡ хата ебәрелгән.

Ҡулланылған әҙәбиәт:
1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Башҡорт теле –Өфө:Китап, 2015;
2.З.М.Ғәбитова, С.А.Таһирова Башҡорт теле (Iкурс) - Өфө:Китап, 2009.
3.Усманова М.Г. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.

Практик эш №26. Тема: текстан сифат, исем һәм ҡылымдарҙы яҙып алыу.

<u>Күнегеүҙе эшләү ысулы:</u>
Текст таратып бирелә: уҡырға, тәржемә итергә, киҫәксәләр булған һөйләмдәрҙе күсереп яҙырға.

Ҡулланылған әҙәбиәт:
Текст Ф.Ғ. Хисамитдинова “Уҡыу өсөн текстар” китабынан алына.
“Терпе менән йылан” (101 бит)

Терпе менән йылан.

Борон-борон заманда урмандағы лапы ҫтында бик уҫал бер ҡара йылан йәшәгән. Был йыландан бөтә хайуандар ҙа, хатта ҡошар ҙа ҡурҡып торғандар. Ни өсөн тиһәң, йылан үлән араһынан шым ғына килә лә, ваҡ йәнлек осраймы, ҡошмо, шуны тере көйө йота ла ҡуя икән. Ә йотҡас, бөгәрләнеп, йоҡларға ята икән.

Шулай берҙән-бер көндө терпе, урманда аҙыҡ эҙләп йөрөй торғас, шул йылан өҫтөнә барып сыҡҡан. Йылан, бер нисә ҡат уралып, түп-түңәрәк булып, бер таш өҫтөндә ҡояшта ҡыҙынып ята икән. “Был ниндәй хайуан икән?” – тип уйлаған терпе. – Ни йөнө юҡ, ни ҡорһағы юҡ, ни ҡолағы юҡ, ни аяғы юҡ. Был нисек ҡуҙғалып йөрөй икән ер өҫтөндә?”

Ә йылан, башын кәшкәйтеп, терпегә туп-тура ҡарап ята, ти. Ике асалы нәп-нәҙек телен, ауыҙын асмайынса ғына, сығарып-сығарып ала, ти. Хатта аралаш-аралаш ыҫылдап та ҡуя икән йылан.

Терпе:

- Һин ниндәй хайуан булаһың? Ни аяғың юҡ, ни ҡорһағың юҡ, ни ҡолағың юҡ, - тигән.

Йылан, ғәйрәтләнеп китеп, тағы бер ыҫылдап ҡуйған да:

- Һин минең кем икәнлегемде белмәйһеңме ни әле? Мин ҡара йылан булам. Аяғым булмаһа ла, һинән шәберәк йүгерәм. Ҡолағым булмаһа ла, һинән яҡшыраҡ ишетәм. Ҡорһағым булмаһа ла, һинән ҙурыраҡ хайуандарҙы йотам. Мин саҡһам, ағыуымдан хатта һыйырҙар, айыуҙар, бүреләр ятып үлә. – тип маҡтанып алып киткән, ти.

Уның маҡтаныуы оҡшамаған терпегә.

- Шулай ҙа бик ҡотһоҙ икәнһең. Мин һинең кеүек һыпатһыҙ хайуанды күргәнем юҡ ине әле. Моғайын, берәйһенең ҡарғышы төшкәндер һиңә. Шуға ҡотһоҙ булып ҡалғанһыңдыр, - тигән йыланға.

-Әле минән көлөргә итәһеңме, арҡыраяҡ! Кәрәгеңде бирәйем әле. Бик асығып ята инем, бер һоғонорлоҡ ит булдың, - тип таш өҫтөнән төшкән.

-Һин түгел, төлкө ағайыңдың көсө етмәне әле миңә, - тигән терпе, иҫе китмәйенсә генә.

Йылан ауыҙын асып килә башлағайны, терпе шунда йомғаҡ кеүек йомарланған да ятҡан. Йылан, ғәйрәтләнеп килеп, терпене тешләйем тиһә, терпенең энә кеүек йөндәре тегенең ауыҙына ҡаҙалған да ҡуйған. Хатта ысҡындыра алмай, ти, был. Хәҙер терпене ашау түгел, ә баш ҡайғыһы, ти, йыланда. Арып, хәле бөткәнсе тартҡылашып, саҡ ысҡынған йылан. Ә терпе йыланды ҫекләй икән:

-Йә, бик маҡтана инең бит, ниңә ашамайһың? Ниңә саҡмайһың?

Йылан, терпене еңә алмағас, йәнә таш өҫтөнә менеп ятҡан. Терпе шул ике арала уның өҫтөнә һикергән, уны энәләре менән сәнскеләй башлаған. Йылан, алдын-артын ҡарамайса, һөйрәлеп барып, лапы аҫтына инеп киткән. Был ғәжәп хәлде башҡа йыландарға һөйләгән. Шул замандарҙан бирле йыландарҙың иң ҡурҡҡаны – терпе, ти, хәҙерге көндә лә.

Баһалау:

“5”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (1 хата).

“4”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (2-3хата).

“3”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (4-5хата)

“2”-5-тән артыҡ хата ебәрелгән.

Ҡулланылған әҙәбиәт:

1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Башҡорт теле –Өфө:Китап, 2015;

2.Усманова М.Г. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.

3.Ф.Ғ.Хисамитдинова Башҡорт теле.ru китабы.

4. Ф.Ғ.Хисамитдинова “Уҡыу өсөн текстар” китабы.

Практик эш №27. Тема: ҡағыҙә буйынса күнегеүҙәр эшләү.

1. *Һөйләмдәрҙе тәржемә итеп, күсереп яҙырға:*

Минең әсәйем бик тырыш кеше. Ул мәктәптә балалар уҡыта. Әсәйем өйҙә лә күп эшләй: ашарға бешерә, бәйләй, кер йыуа. Әсәйем баҡсала эшләргә лә ярата. Мин уға ярҙам итәм.

2. *Дөрөҫ һөйләм төҙөгөҙ:*

Мин уҡыйым китап.

Гөлназ яҙа дәфтәргә.

Әсәй ҡоя ҡоймаҡ.

3.Калын менән яҙылған һүҙҙәрҙе килеш менән үҙгәртеп яҙырға:

Мәктәпкә китте, **бесәйҙән** ҡурҡманылар, **ҡояш** күренде, Ағиҙел **арьяғынан, балаларҙың** бүлмәһе, **ашханаға** барам, **сыртандың** ҡойроғо, **иҙәнгә** баҫты, **ултырғыстан** торҙо.

4.Тексты күсереп яҙырға, сифаттарҙы табып, аҫтына һыҙырға, тәржемә итергә:

Минең өләсәйем ауылда йәшәй. Йәй көнө мин ауылға барҙым. Ауылда кешеләр иртә тора. Мин дә иртә тороға өйрәндем. Өләсәйем малдарҙы көтөүгә ҡыуа. Мин өләсәйемә ярҙамлашам. Олатайым ат менән бесәнгә бара. Мин дә уға ултырып барам. Беҙ өйгә бесән алып ҡайтабыҙ. Малдар бесәнде яратып ашай.

5. Башҡорт теленә тәржемә итергә:

15 яблок

23 ученика

11 классов

3 этажа……………………………
6. Парҙарын табып, күсереп яҙығыҙ:

килә входит
инә приходит
һикерә берет
китә прыгает
ала ученик
укыусы школа
мәктәп уходит

Баһалау:
“5”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (1 хата).
“4”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (2-3хата).
“3”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (4-5хата)
“2”-5-тән артыҡ хата ебәрелгән.
Ҡулланылған әҙәбиәт:
1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Башҡорт теле –Өфө:Китап, 2015;
2.З.М.Ғәбитова, С.А.Таһирова Башҡорт теле (Iкурс) - Өфө:Китап, 2009.
3.Усманова М.Г. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.
4.Таблица “Килеш ялғауҙары”.

Практик эш№28. Тема: күнегеүҙәр эшләү һәм ҡағиҙәне нығытыу.
1. З.М.Ғәбитова Башҡорт теле 85 бит: өлгө буйынса таблицаны тултырырға.
2. Таблицаға нигеҙләнеп һөйләмдәрҙе төҙөргә:
Мин ҡыш көнө ….. кейәм, яҙ көнө …. кейеү оҡшай. Көҙ ….., йәй ….. кейеп йөрөйөм.
Баһалау:
“5”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (1 хата).
“4”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (2-3хата).
“3”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (4-5хата)
“2”-5-тән артыҡ хата ебәрелгән.
Ҡулланылған әҙәбиәт:
1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Башҡорт теле –Өфө:Китап, 2015;
2.З.М.Ғәбитова, С.А.Таһирова Башҡорт теле (Iкурс) - Өфө:Китап, 2009.
3.Усманова М.Г. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.

Практик эш №29. Тема: алмаштарҙың төркөмсәләрен билдәләү.
1. Нөктәләр урынына алмаштарҙы ҡуйып, һөйләмдәрҙе күсереп яҙығыҙ:
1. ….республиканың тәбиғәте бай һәм үҙенсәлекле. 2. …. тыуған яғымдың тәбиғәте менән ғорурланам. 3. … бүләк китап миңә бик ҡәҙерле. 4. Мин уны …. уҡыһам да ялҡмайым. 5. Был донъяла …. кеше үҙ бәхете өсөн көрәше. 6. “Тәбиғәткә ярҙамға!” акцияһында курсташтарым … ҡатнашты. 7. …. килеп ишек шаҡыны. 8. …. өйҙәре ҙур һәм иркен.
2. Текстан алмаштарҙы табып, таблицаны тултырығыҙ:
З.М.Ғәбитова Башҡорт теле 148 бит.
Баһалау:
“5”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (1 хата).
“4”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (2-3хата).
“3”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (4-5хата)
“2”-5-тән артыҡ хата ебәрелгән.
Ҡулланылған әҙәбиәт:
1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Башҡорт теле –Өфө:Китап, 2015;
2.З.М.Ғәбитова, С.А.Таһирова Башҡорт теле (Iкурс) - Өфө:Китап, 2009.
3.Усманова М.Г. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.

Контроль эш №3. Тема: “Һүҙ төркөмдәре(ҡылым, сифат)”.
Эштең үтәлеү ваҡыты: 2сәғәт.

Вариант 1.

1. **<u>Һүҙҙәргә күплек ялғауы яҙығыҙ (Напишите окончания множественного числа):</u>**
   Бала, еләк, ҡыяр, кейәү, һал, күмер, танау, аҡса, биҙрә, өлгө, тамсы, күҙ, алма, сәскә.
2. **<u>Түбәндәге һүҙҙәрҙе эйәлек заты менән үҙгәртегеҙ (I II IIIзатта, берлек һанда) (Измените слова по лицам в единственном числе):</u>**

Әсәй, атай, хужа, Өфө.

3. **Һүҙҙәргә тейешле ялғауҙар ҡуйып, һөйләмдәрҙе күсереп яҙығыҙ (Спишите предложения, вставив нужные окончания):**

Себеш…(нимәне?) көҙ һанайҙар. Аҡыл йәш…(нимәлә?) түгел, баш… (нимәлә?). Тел ҡылыс…(нимәнән?) көслөрәк. Әсәйем ҡорот…(нимәне?) оҫта яһай. Күктә йондоҙ…(нимәләр?) емелдәй. Етегән йондоҙ…(нимәне?) табыуы ауыр түгел.

4. Һөйләмдәрҙе күсереп яҙығыҙ, ҡылымдарҙың заманын һәм затын билдәләгеҙ (Спишите предложения, определите у глаголов время и лицо. Окончание подчеркните):

1) Мине компьютерҙа эшләргә ул өйрәтте.
2) Студенттар кисәгә бер нисә көн элек әҙерләнгәйне.
3) Айдар бик һәйбәт уҡый.
4) Мин иртәгә һеҙгә килермен.
5) Залда ҡалын тауыш яңғыраны.
6) Уртаға ҡалын итеп май һыларһың.
7) Ялҡын юғары үрләй, тирә-яҡ көндөҙгө кеүек яҡты булып китте.
8) Ул илай-илай был турала һөйләне.
9) Беҙ оҙаҡ ултырҙыҡ.
10) Оҙаҡламай ҙур байрам буласаҡ.

5. Сифаттар аҫтына һыҙығыҙ (подчеркните прилагательные):

Аҡыллы ҡыҙ, йылы төн, аҡ ҡар, ҡара ер, күк төҫ, йәшел япраҡ, йылы йәй, яҡты мәктәп, тар урам, һоро сәс, йәшел алма.

Вариант 2

1. **Һүҙҙәргә күплек ялғауы яҙығыҙ (Напишите окончания множественного числа):**

Бала, еләк, ҡыяр, китап, уҡыусы, малай, ҡыҙ, парта, ручка, ҡәләм, һауыт, егет, хайуан.

2. **Түбәндәге һүҙҙәрҙе эйәлек заты менән үҙгәртегеҙ (I II IIIзатта, берлек һәм күплек һанда) (Измените слова по лицам в единственном и множественном числе):**

Өләсәй, олатай, батша, Бөрө.

3. **Һүҙҙәргә тейешле ялғауҙар ҡуйып, һөйләмдәрҙе күсереп яҙығыҙ (Спишите предложения, вставив нужные окончания):**

Борон-борон заманда эт үҙенә хужа эҙләп сығып киткән. Ул юлда бүре…(нимәне?) осратҡан. Уның менән бер аҙ йәшәгән. Ләкин бүре…(нимәнең?) айыу…(нимәнән?) ҡурҡыуын күргән. Бүре…(нимәне?) оҡшатмай, ташлап киткән. Айыу…(нимәне?) һәм арыҫлан…(нимәне?) ла яратмаған. Кеше…(кемдең?) бөтә нәмәнән дә көслө булыуын аңлап, кеше…(кемдә?) ҡалған.

4. Һөйләмдәрҙе күсереп яҙығыҙ, ҡылымдарҙың заманын һәм затын билдәләгеҙ (Спишите предложения, определите у глаголов время и лицо. Окончание подчеркните):

1) Лагерҙағы хушлашыу усағы мәңгегә хәтеремдә ҡалды.
2) Уға беҙ бер нисә көн элек әҙерләндек.
3) Байрамға бейеү, йыр өйрәнәбеҙ, карнавалға костюмдар эшләйбеҙ.
4) Көткән көн килеп етте.
5) Борғо тауышы яңғырай.
6) Уртаға бейек итеп утын өйөрһөң.
7) Ялҡын юғары үрләй, тирә-яҡ көндөҙгө кеүек яҡты булып китте.
8) Ул йырлай-йырлай килеп инде лә, мине ҡосаҡлап алды.
9) Беҙ оҙаҡ йырланыҡ.
10) Был көндәр бик оҙаҡҡа иҫтә ҡаласаҡ.

5. Сифаттар аҫтына һыҙығыҙ (подчеркните прилагательные):

Йылы көн, аҡыллы уҡыусы, ҡыҙыл алма, аҡ ҡар, ҡара ер, күк төҫ, йәшел япраҡ, йәмле йәй, ҙур мәктәп, киң урам, оҙон сәс.

Баһалау:
“5”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (1 хата).
“4”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (2-3хата).
“3”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (4-5хата)
“2”-5-тән артыҡ хата ебәрелгән.

Ҡулланылған әҙәбиәт:

1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Башҡорт теле –Өфө:Китап, 2015;
2.З.М.Ғәбитова, С.А.Таһирова Башҡорт теле (Iкурс) - Өфө:Китап, 2009.

3.Усманова М.Г. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.
4.Таблицалар “Килеш һорауҙары”, “Килеш ялғауҙары”.
Үҙ аллы эш№9: Тема: “Кеҫә телефоны” темаһына доклад әҙерләү.
Доклад – телдән йәки яҙма рәүештә бирелгән темаға мәғлүмәт еткереү.
Доклад әҙерләүҙең шарттары:
1. Бирелгән теманы ныҡлап өйрәнеп, анларға, төрлө текстар уҡып, һорауҙарға яуап бирелә.
2. Кәрәкле урындарҙы билдәләп, яҙып алына.
3. Доклад яҙыу буйынса план төҙөлә.
4. Йыйылған материалдарҙы туплап, доклад яҙыла.
5. Әҙер эште уҡыу, анализлау, дөрөҫләү.
6. Ҡағыҙә буйынса яҙма эште тәртипкә килтереү.

Доклад (реферат) яҙыуҙың яҡынса структураһы:
1.Титуль бите.
2.Эштең яҙмаһы.
3.Ҡулланылған әҙәбиәт.

Ҡулланылған әҙәбиәт:
1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Башҡорт теле –Өфө:Китап, 2015;
2.З.М.Ғәбитова, С.А.Таһирова Башҡорт теле (Ікурс) - Өфө:Китап, 2009.
3.Усманова М.Г. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.
4.Эш дәфтәрҙәре.
Доклад (реферат) темалары:
1. “Ҡырағай ҡоштар” .
2. “Музыка ҡоралдары”.
3. “Башҡортостанда театрҙар”.
4. “Тәбиғәт һәм беҙ”.
5. “Минең аласаҡ профессиям”.
6. “Яратҡан яҙыусым”.
7. “Спортсмендар”

<u>Баһалау:</u>
Рефераттың, докладтың төҙөлөүе, яҙылыуы 100балл менән баһалана:
- 86 – 100 балл – «5»;
- 70 –85 балл – «4»;
- 51 – 69 балл – «3;
- 51 балдан түбән – «2».

Шулай уҡ үтелгән темалар буйынса грамматик хаталар ҙа иҫәпкә алына.
Үҙ аллы эш№13. Тема: “Беҙҙең өй” темаһына макет эшләп, сифаттарҙы ҡулланып һөйләү.
Күнегеүҙе эшләү ысулы:
1.Әңгәмә үткәреү.
2.Газета-журналдар, китаптарҙан материалдар анализлау.
3.Һәр уҡыусыға “Беҙҙең өй” темаһына таблица төҙөргә бирелә.
Баһалау:
“5”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (1 хата).
“4”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (2-3хата).
“3”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (4-5хата)
“2”-5-тән артыҡ хата ебәрелгән.
Ҡулланылған әҙәбиәт:
1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Башҡорт теле –Өфө:Китап, 2015;
2.З.М.Ғәбитова, С.А.Таһирова Башҡорт теле (Ікурс) - Өфө:Китап, 2009.
3.Усманова М.Г. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.
4.Өлгө өсөн таблица.
III Бүлек. Ярҙамсы һүҙ төркөмдәре
Практик эш№30. Тема: текстан бәйләүестәрҙе яҙып алыу.
1. Нөктәләр урынына бәйләүестәрҙе ҡуйып, һөйләмдәрҙе күсереп яҙырға:
Мине мәктәпкә …. оҙат әле. Мәскәүгә …. поезд менән барҙығыҙмы? Апайым менән һинең ….. бүләк әҙерләнеләр. Беҙгә …. кемдер килә. Арттан кемдер килгән кеүек булады, шуға өйгә …. йүгереп барҙым. Дәрестән …. ял иттек. Шелтә алғандан ….. мин дәрес ҡалдырмаҫҡа тырышам.

Бәйләүестәр: өсөн, һуң, табан, бирле, тиклем.
2. Һөйләмдәрҙе тәржемә итегеҙ:
Скажите, пожалуйста, как можно доехать до Башкирского государственного педагогического университета имени М.Акмуллы? Вы едете не в ту сторону. Поверните на вторую улицу слева и идите прямо. Далеко ли это? Нет, недалеко. Примерно через две остановки.
Баһалау:
“5”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (1 хата).
“4”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (2-3хата).
“3”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (4-5хата)
“2”-5-тән артыҡ хата ебәрелгән.
Ҡулланылған әҙәбиәт:
1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Башҡорт теле –Өфө:Китап, 2015;
2.З.М.Ғәбитова, С.А.Таһирова Башҡорт теле (Iкурс) - Өфө:Китап, 2009.
3.Усманова М.Г. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.
Практик эш№31. Тема: текстан теркәүестәрҙе яҙып алыу.
1. Һүҙҙәрҙе ҡуйып күсереп яҙырға, теркәүестәр аҫтына һыҙырға:
Минең яратҡан ашым - ….., тағы ла …. бик оҡшай. Ә …. ашарға бөтөнләй яратмайым. ….. һуты оҡшай. Башҡорт милли аштарынан … бик яратам, әммә һирәк ашайым.
2. *З.М.Ғәбитова Башҡорт теле 166 бит таблица* буйынса текстан (170-175 биттәр) теркәүестәрҙе күсереп яҙырға.
Баһалау:
“5”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (1 хата).
“4”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (2-3хата).
“3”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (4-5хата)
“2”-5-тән артыҡ хата ебәрелгән.
Ҡулланылған әҙәбиәт:
1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Башҡорт теле –Өфө:Китап, 2015;
2.З.М.Ғәбитова, С.А.Таһирова Башҡорт теле (Iкурс) - Өфө:Китап, 2009.
3.Усманова М.Г. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.
Практик эш№32. Тема: киҫәксәләрҙе яҙып алыу.
1. Сикләү киҫәксәләре өҫтәп, һөйләмдәрҙе күсереп яҙығыҙ:
Ғәҙәттә, мин __ йәшелсә салаты, аш, ҡурылған балыҡ йә берәй төрлө бутҡа, һут йәки компот алам. Бөгөн кискә мине ___ ҡунаҡҡа саҡырҙылар, нимә менән һыйларҙар, белмәйем. Әсәйем төрлө ләк-емештән ___ ҡайнатма ҡайнатты.
2. Көсәйтеү киҫәксәләре өҫтәп, һөйләмдәрҙе күсереп яҙығыҙ:
Айнур ___ залға инде. Беҙ ___ өйгә индек. Инна ___ магазинға инеп китте. Катя менән Сәлимә театрҙан __ сыҡты. Галина Петровна __ метронан сыҡты. Ильяс ___ эшкә килде.
Баһалау:
“5”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (1 хата).
“4”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (2-3хата).
“3”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (4-5хата)
“2”-5-тән артыҡ хата ебәрелгән.
Ҡулланылған әҙәбиәт:
1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Башҡорт теле –Өфө:Китап, 2015;
2.З.М.Ғәбитова, С.А.Таһирова Башҡорт теле (Iкурс) - Өфө:Китап, 2009.
3.Усманова М.Г. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.
Практик эш№33. Тема: ҡағиҙә буйынса күнегеүҙәр эшләү.
1. Ҡайһы ҡушма һүҙ дөрөҫ яҙылған?

1.Аҡиҙел	3. кәкере-бөкөрө
2.баласаға	4. кәкре-бөкрө

2. Ҡайһы һүҙ ҡағиҙә буйынса дөрөҫ яҙылған?

1. промышленностың	3. промышленностең
2. промышленностьтың	4. промышленнослың

3. Һ*үҙемде* һүҙендә ниндәй ялғауҙар бар?
1. күплек ялғауы 3.эйәлек заты, килеш

2. күплек һәм килеш ялғауы 4. килеш ялғауҙары

4.Минск һүҙенең сығанаҡ килеш формаһы ҡайҙа дөрөҫ яҙылған?

1. Минсктан 3. Минскиҙан
2. Минскынан 4. Минскинан

5. Ҡайһы һүҙгә ялғау дөрөҫ ҡушылған?

1.23-сө күнегеү 3. 23-нсө күнегеү
2. 23-се күнегеү 4. 23-өнсө күнегеү

6. Ҡайһы һүҙгә ялғау дөрөҫ ҡушылған?

1. октяберьҙә 3. октяберҙә
2. октябрҙә

7. Башҡорт телендә нисә хәреф бар?

1. 38 2. 36 3. 42

8. *Тауыҡ, тараҡ* һүҙҙәрендә нисә тартынҡы, нисә һуҙынҡы өн бар?

1. өс һуҙынҡы, ике тартынҡы 3. ике тартынҡы, ике һуҙынҡы
2. өс тартынҡы, бер һуҙынҡы 4. өс тартынҡы, ике һуҙынҡы

9. Тартынҡы өндән башланған һүҙҙе билдәләгеҙ.

1. урман 3. иләк
2. емеш 4. армия

10. Составында нәҙек һуҙынҡылар ғына булған һүҙҙе билдәләгеҙ.

1. килендәштәрҙе 3. ҡағиҙәне
2. имтихан 4. иншалар

11. *Яуын* һүҙендә дүрт хәреф, ә нисә өн?

1.өсөн 3. биш өн
2. дүрт өн 4. алты өн

12. Сингармонизм законына буйһонмаған һүҙҙе табығыҙ.

1. һөттөң 3. ҡоштоң
2. ҡолондоң 4. полктың

13. Күплектә торған һүҙҙе билдәләгеҙ.

1. утыҙар 3. баҙар
2. ҡаҙҙар 4.ҡаҙар

14. *Икенсе, меңенсе* һандарының төркөмсәһен билдәләгеҙ.

1. төп 3. бүлем
2. рәт 4. сама

Баһалау:

“5”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (1 хата).

“4”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (2-3хата).

“3”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (4-5хата)

“2”-5-тән артыҡ хата ебәрелгән.

Ҡулланылған әҙәбиәт:

1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Башҡорт теле –Өфө:Китап, 2015;
2.З.М.Ғәбитова, С.А.Таһирова Башҡорт теле (Iкурс) - Өфө:Китап, 2009.
3.Усманова М.Г. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.

1-	4	5-	1	9-	2	13-	2
2-	1	6-	2	10-	1	14-	2
3-	3	7-	3	11-	3		
4-	3	8-	4	12-	4		

Үҙ аллы эш №18. Тема: “Милли аштар” темаһына доклад әҙерләү.

Доклад – телдән йәки яҙма рәүештә бирелгән темаға мәғлүмәт еткереү.

Доклад әҙерләүҙең шарттары:

1. Бирелгән теманы ныҡлап өйрәнеп, анларға, төрлө текстар уҡып, һорауҙарға яуап бирелә.
2. Кәрәкле урындарҙы билдәләп, яҙып алына.
3. Доклад яҙыу буйынса план төҙөлә.
4. Йыйылған материалдарҙы туплап, доклад яҙыла.
5. Әҙер эште уҡыу, анализлау, дөрөҫләү.
6. Ҡағиҙә буйынса яҙма эште тәртипкә килтереү.

Доклад яҙыуҙың яҡынса структураһы:

1.Титуль бите.
2.Эштең яҙмаһы.
3.Ҡулланылған әҙәбиәт.

<u>Баһалау:</u>

Рефераттың, докладтың төҙөлөүе, яҙылыуы 100балл менән баһалана:

- 86 – 100 балл – «5»;
- 70 – 85 балл – «4»;
- 51 – 69 балл – «3;
- 51 балдан түбән – «2».

Шулай уҡ үтелгән темалар буйынса грамматик хаталар ҙа иҫәпкә алына.

Ҡулланылған әҙәбиәт:
1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Башҡорт теле –Өфө:Китап, 2015;
2.Усманова М.Г. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.

Үҙ аллы эш№19. Тема: “Беҙҙең дүрт аяҡлы дуҫтар” темаһына доклад әҙерләү.

Доклад – телдән йәки яҙма рәүештә бирелгән темаға мәғлүмәт еткереү.

Доклад әҙерләүҙең шарттары:
1. Бирелгән теманы ныҡлап өйрәнеп, анларға, төрлө текстар уҡып, һорауҙарға яуап бирелә.
2. Кәрәкле урындарҙы билдәләп, яҙып алына.
3. Доклад яҙыу буйынса план төҙөлә.
4. Йыйылған материалдарҙы туплап, доклад яҙыла.
5. Әҙер эште уҡыу, анализлау, дөрөҫләү.
6. Ҡағыҙә буйынса яҙма эште тәртипкә килтереү.

Доклад яҙыуҙың яҡынса структураһы:
1.Титуль бите.
2.Эштең яҙмаһы.
3.Ҡулланылған әҙәбиәт.

<u>Баһалау:</u>

Рефераттың, докладтың төҙөлөүе, яҙылыуы 100балл менән баһалана:

- 86 – 100 балл – «5»;
- 70 – 85 балл – «4»;
- 51 – 69 балл – «3;
- 51 балдан түбән – «2».

Шулай уҡ үтелгән темалар буйынса грамматик хаталар ҙа иҫәпкә алына.

Ҡулланылған әҙәбиәт:
1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Башҡорт теле –Өфө:Китап, 2015;
2.З.М.Ғәбитова, С.А.Таһирова Башҡорт теле (Iкурс) - Өфө:Китап, 2009.
3.Усманова М.Г. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.
4.Эш дәфтәрҙәре.

IV бүлек. Синтаксис һәм пунктуация

Практик эш №34. Тема: һүҙҙәрҙән һүҙбәйләнештәр төҙөп яҙыу.

1. Һүҙбәйләнештәр төҙөргә:

1. Ҙур, Ағиҙел, йылға, иң, Башҡортостан, яҡшы, белә, тыуған яғым, мин, район, төньяҡ, йәшәй, бейек, тау, ҡала, матур, мин, йәшәй.

2. Тәржемә итергә һәм һүҙбәйләнештәр төҙөргә:

Баҡса, ҡала, ҡарға, малай, мәктәп, уҡыусы, дәфтәр, ҡәләм, аҡбур, сәскә, ағай, дуҫ, парта.

Баһалау:
“5”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (1 хата).
“4”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (2-3хата).
“3”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (4-5хата)
“2”-5-тән артыҡ хата ебәрелгән.

Ҡулланылған әҙәбиәт:
1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Башҡорт теле –Өфө:Китап, 2015;
2.З.М.Ғәбитова, С.А.Таһирова Башҡорт теле (Iкурс) - Өфө:Китап, 2009.
3.Усманова М.Г. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.

Практик эш№35. Тема: һөйләмдең баш һәм эйәрсән киҫәктәрен табып яҙыу.

1. Һөйләмдәрҙе күсереп яҙырға, тәржемә итергә һәм баш киҫәктәрен билдәләргә:
1) Оҙаҡламай ат сабыштыра башлаясаҡтар.
2) Уға беҙ бер нисә көн элек әҙерләндек.
3) Шул мәл улар янына Саптар килде.
4) Көткән көн килеп етте.
5) Борғо тауышы яңғырай.
6) Бына бөгөн күрерһең әле.
7) Ялҡын юғары үрләй, тирә-яҡ көндөҙгө кеүек яҡты булып китте.
8) Иҙәндә буй-буй биҙәкле асыҡ төҫтәге балаҫ ята.
9) Беҙ оҙаҡ барҙыҡ.
10) Был көндәр бик оҙаҡҡа иҫтә ҡаласаҡ.
2. *Һөйләмдәрҙе күсереп яҙырға, тәржемә итергә, баш һәм эйәрсән киҫәктәр аҫтына һыҙырға:*

Беҙҙең өй янында ҙур баҡса бар. Яҙғыһын беҙ унда төрлө йәшелсә-емештәр ултырттыҡ. Күмәкләп картуф ултырттыҡ. Әсәйем унда күп итеп помидор, кәбеҫтә ултыртты. Ҡыяр, борсаҡ, редис, һуған сәстек. Еләк түтәле лә бар. Беҙ уларға көн дә һыу һибәбеҙ, уларҙың тупрағын йомшартабыҙ, утайбыҙ.

Көҙ килде. Көҙ күп уңыш йыйҙыҡ. Беҙ бик шатландыҡ, сөнки мул уңыш өсөн бөтәбеҙ ҙә тырыштыҡ.

Баһалау:
“5”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (1 хата).
“4”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (2-3хата).
“3”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (4-5хата)
“2”-5-тән артыҡ хата ебәрелгән.

Ҡулланылған әҙәбиәт:
1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Башҡорт теле –Өфө:Китап, 2015;
2.З.М.Ғәбитова, С.А.Таһирова Башҡорт теле (Iкурс) - Өфө:Китап, 2009.
3.Усманова М.Г. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.

Үҙ аллы эш№20. Тема: “Халкымдың милли байрамдары” темаһына реферат яҙыу.

Реферат – телдән йәки яҙма рәүештә бирелгән темаға мәғлүмәт еткереү.
Реферат яҙыу шарттары:
1. Бирелгән теманы ныҡлап өйрәнеп, анларға, төрлө текстар уҡып, һорауҙарға яуап бирелә.
2. Кәрәкле урындарҙы билдәләп, яҙып алына.
3. Реферат яҙыу буйынса план төҙөлә.
4. Йыйылған материалдарҙы туплап, реферат яҙыла.
5. Әҙер эште уҡыу, анализлау, дөрөҫләү.
6. Ҡағиҙә буйынса яҙма эште тәртипкә килтереү.

Реферат яҙыуҙың яҡынса структураһы:
1.Титуль бите.
2.Эштең яҙмаһы.
3.Ҡулланылған әҙәбиәт.

Баһалау:
Рефераттың, докладтың төҙөлөүе, яҙылыуы 100балл менән баһалана:
- 86 – 100 балл – «5»;
- 70 – 85 балл – «4»;
- 51 – 69 балл – «3;
- 51 балдан түбән – «2».

Шулай уҡ үтелгән темалар буйынса грамматик хаталар ҙа иҫәпкә алына.

Контроль эш№4. Тема: “Һүҙ төркөмдәре (исем, ҡылым, сифат), ярҙамсы һүҙҙәр”.

Эштең үтәлең ваҡыты: 2сәғәт.
Вариант 1.
1. Башҡорт теленең хәрефтәре генә яҙылған юлды билдәләгеҙ:
а) а,б,г,ғ,ҡ.
б) ә,ө,ү,ғ,ҡ,ҙ.
в) у,и,э,ғ,о,ы.
2. Ҡалын һуҙынҡылар яҙылған юлды табығыҙ:
а) а,о,у,ы.
б) ә,ө,ү,э,и

в) о,у,э,ғ,ы,и.

3. Предметтың иҫәбен, уның һаналыу тәртибен белдергән һүҙ нимә тип атала?

а)һан

б) сифат

в)ҡылым

4. Бер, икешәр, ун биш һүҙҙәре ниндәй һүҙ төркөмөнә ҡарай?

а)исем

б)ҡылым

в)һан

5. Былар – I,II,III,IV:

а)рим цифрҙары;

б)ғәрәп цифрҙары.

6. Ҡайһы һүҙгә ялғау дөрөҫ ҡушылған?

а) 23-сө күнегеү

б) 23-нсө күнегеү

в) 23-се күнегеү

г) 23-өнсө күнегеү

7. Һуҙынҡы өндән башланған һүҙҙе күрһәтегеҙ.

а) яҙыусы

б) тормош

в) йылы

г) әкиәт

8. Тартынҡы өндән башланған һүҙҙе күрһәтегеҙ.

а) үлән

б) уҡыусы

в) өй

г) елән

9. Асыҡ ижектән генә торған һүҙҙе күрһәтегеҙ.

а) ҡайын

б) бүлмә

в) ҡармаҡ

г) ундай һүҙ юҡ

10. *Һандуғастар* һүҙендә баҫым ҡайһы ижеккә төшә?

а) тәүге ижеккә

б) икенсе ижеккә

в) өсөнсө ижеккә

г) һуңғы ижеккә

11. Составында бүлем һаны булған һөйләмде табығыҙ.

а) Егәрленең ҡулы - етәү. (Мәҡәл).

б) Бишге эшләгәнсе, берҙе еренә еткер.(Мәҡәл).

в) Балаларға икешәр алма тура килде.

г) Ете ҡат үлсә, бер ҡат киҫ.

12. Составында рәт һаны булған һөйләмде күрһәтегеҙ.

а) Берәүҙән икәү яҡшы.

б) Ете ҡат үлсә, бер ҡат киҫ.

в) Мин икенсе булып килдем.

г) Сәғәт өстә дәрес бөтә.

13. *Әйтте, ҡайтты* һүҙҙәренең заманын билдәләгеҙ.

а) хәҙерге заман;

б) киләсәк заман

в) билдәле үткән заман

г) билдәһеҙ үткән заман

14. Ябай һанды табығыҙ.

а) алтмыш ике

б) миллион

в) йөҙ ҙә биш

г) ун ике
15. <u>Һәр төркөмдә алтышар уҡыусы бар.</u> Һөйләмдә һанды табып, уның ниндәй төркөмсәгә ҡарағанын билдәләгеҙ.
а)төп һан
б)бүлем һаны
в)сама һаны
16. Составында нәҙек һуҙынҡылар ғына булған һүҙҙе билдәләгеҙ.
а)килендәштәрҙе
б) ҡағиҙәне
в)имтихан
г) иншалар
17. *<u>Акһыл</u>* сифатының дәрәжәһен билдәләгеҙ.
а) төп
б) аҙһытыу
в) сағыштырыу
г) артыҡлыҡ
18. *Мин уҡырға барам.* Һөйләмдәге алмаштың төрөн билдәләгеҙ.
а) зат алмашы
б) юҡлыҡ
в)билдәләү алмашы
г) күрһәтеү
19. Дөрөҫ ялғауҙы күрһәтегеҙ: Беҙ иртәгә ял итә…..
а) –һеҙ;
б) – м;
в) – беҙ.
20. Мин Сафиндың <u>ҡыҙы</u>. Билдәләнгән һүҙҙә ниндәй ялғау?
а) хәбәрлек заты ялғауы
б) сығанаҡ килеш ялғауы
в) төшөм килеш ялғауы
г) эйәлек заты ялғауы
21. *<u>Яҙ, юл</u>* һүҙҙәрендә ике хәреф, ә нисәшәр өн бар?
а) өсәр өн
б) дүртәр өн
в) бишәр өн
22. Сингармонизм законына буйһонмаған һүҙҙе табығыҙ.
а) һөттөң
б) ҡоштоң
в) ҡолондоң
г) полктың
23. *<u>Мин беренсе курста уҡыйым.</u>* Һөйләмдең төрөн билдәләгеҙ:
а) ябай һөйләм;
б) ҡушма һөйләм.
24. *<u>Һеҙ бөгөн беҙгә килегеҙ!</u>* Һөйләмдең төрөн билдәләгеҙ:
а) һорау һөйләм;
б) бойороҡ һөйләм;
в) хәбәр һөйләм.
25. Составында бүлем һаны булған һөйләмде табығыҙ.
а) Егәрленең ҡулы - етәү. (Мәҡәл).
б) Биште эшләгәнсе, берҙе еренә еткер.(Мәҡәл).
в) Балаларға икешәр алма тура килде.
г) Ете ҡат үлсә, бер ҡат киҫ.
26. Составында рәт һаны булған һөйләмде күрһәтегеҙ.
а) Берәүҙән икәү яҡшы.
б) Ете ҡат үлсә, бер ҡат киҫ.
в) Мин икенсе булып килдем.
г) Сәғәт өстә дәрес бөтә.

1-	б	5-	а	9-	г	13-	в	17-	б	21-	а	25-	в
2-	а	6-	а	10-	г	14-	б	18-	а	22-	г	26-	в
3-	а	7-	г	11-	в	15-	б	19-	в	23-	а		
4-	в	8-	г	12-	в	16-	а	20-	г	24-	б		

Вариант 2.

1. Башҡорт теленең хәрефтәре генә яҙылған юлды билдәләгеҙ:
   а) а,б,г,ғ,ҡ.
   б) у,и,э,ғ,о,ы.
   в) ә,ө,ү,ғ,ҡ,ҙ.
2. Ҡалын һуҙынҡылар яҙылған юлды табығыҙ:
   а) ә,ө,ү,э,и
   б) а,о,у,ы.
   в) о,у,э,ғ,ы,и.
3. Предметтың иҫәбен, уның һаналыу тәртибен белдергән һүҙ нимә тип атала?
а) ҡылым
б) сифат
в) һан
4. <u>Бер, икешәр, ун биш</u> һүҙҙәре ниндәй һүҙ төркөмөнә ҡарай?
а) һан
б)ҡылым
в) исем
5. Былар – I,II,III,IV:
а) ғәрәп цифрҙары;
б) рим цифрҙары.
6. Ҡайһы һүҙгә ялғау дөрөҫ ҡушылған?
а) 23-се күнегеү;
б) 23-нсө күнегеү;
в) 23-сө күнегеү;
г) 23-өнсө күнегеү
7. Һуҙынҡы өндән башланған һүҙҙе күрһәтегеҙ.
   а) яҙыусы
   б) әкиәт
   в) йылы
   г) тормош
8. Тартынҡы өндән башланған һүҙҙе күрһәтегеҙ**.**
   а) үлән
   б) юл
   в) өй
   г) уҡыусы
9. Асыҡ ижектән генә торған һүҙҙе күрһәтегеҙ**.**
   а) ҡайын
   б) бала
   в) ҡармаҡ
   г) ундай һүҙ юҡ
10. <u>*Сәскәләр*</u> һүҙендә баҫым ҡайһы ижеккә төшә?
   а) тәүге ижеккә
   б) һуңғы ижеккә
   в) өсөнсө ижеккә
   г) икенсе ижеккә
11. Составында бүлем һаны булған һөйләмде табығыҙ.
а) Егәрленең ҡулы - етәү. (Мәҡәл).
б) Балаларға унышар алма тура килде.
в) Биште эшләгәнсе, берҙе еренә еткер.(Мәҡәл).
г) Ете ҡат үлсә, бер ҡат киҫ.
12. Составында рәт һаны булған һөйләмде күрһәтегеҙ.
а) Берәүҙән икәү яҡшы.

б) Мин өсөнсө булып килдем.
в) Ете ҡат үлсә, бер ҡат киҫ.
г) Сәғәт өстә дәрес бөтә.
13. *<u>Әйтте, ҡайтты</u>* һүҙҙәренең заманын билдәләгеҙ.
а) билдәле үткән заман;
б) хәҙерге заман;
в) киләсәк заман;
г) билдәһеҙ үткән заман
14. Ябай һанды табығыҙ.
а) алтмыш ике
б) йөҙ ҙә биш
в) мең
г) ун ике
15. <u>Һәр төркөмдә алтышар уҡыусы бар.</u> Һөйләмдә һанды табып, уның ниндәй төркөмсәгә ҡарағанын билдәләгеҙ.
а)төп һан
б) сама һаны
в) бүлем һаны
16. Составында нәҙек һуҙынҡылар ғына булған һүҙе билдәләгеҙ.
а)сәскәләрҙе
б) ҡағиҙәне
в)имтихан
г) иншалар
17. *<u>Ҡыҙғылт</u>* сифатының дәрәжәһен билдәләгеҙ.
а) төп
б) аҙһытыу
в) сағыштырыу
г) артыҡлыҡ
18. *Мин уҡырға барам.* Һөйләмдәге алмаштың төрөн билдәләгеҙ.
а) билдәләү алмашы
б) юҡлыҡ
в) зат алмашы
г) күрһәтеү
19. Дөрөҫ ялғауҙы күрһәтегеҙ: Беҙ бөгөн уҡый…..
а) –һеҙ;
б) – м;
в) – быҙ.
20. Мин <u>Сафиндың</u> ҡыҙы. Билдәләнгән һүҙә ниндәй ялғау?
а) хәбәрлек заты ялғауы
б) эйәлек килеш ялғауы
в) төшөм килеш ялғауы
г) эйәлек заты ялғауы
21. *<u>Яҙ, юл</u>* һүҙҙәрендә ике хәреф, ә нисәшәр өн бар?
а) өсәр өн
б) дүртәр өн
в) бишәр өн
22. Сингармонизм законына буйһонмаған һүҙе табығыҙ.
а) һөттөң
б) полктың
в) ҡолондоң
г) ҡоштоң
23. *<u>Мин беренсе курста уҡыйым.</u>* Һөйләмдең төрөн билдәләгеҙ:
а) ҡушма һөйләм;
б) ябай һөйләм.
24. *<u>Һеҙ бөгөн беҙгә килегеҙ!</u>* Һөйләмдең төрөн билдәләгеҙ:
а) һорау һөйләм;

б) хәбәр һөйләм;
в) бойороҡ һөйләм.
25. Составында бүлем һаны булған һөйләмде табығыҙ.
а) Улар икешәр көн ял итте.
б) Биште эшләгәнсе, берҙе еренә еткер.(Мәҡәл).
в) Егәрленең ҡулы - етәү. (Мәҡәл).
г) Ете ҡат үлсә, бер ҡат киҫ.
26. Составында рәт һаны булған һөйләмде күрһәтегеҙ.
а) Берәүҙән икәү яҡшы.
б) Беҙ беренсе булып килдек.
в) Ете ҡат үлсә, бер ҡат киҫ.
г) Сәғәт өстә дәрес бөтә.
Вариант 2.

1-	в	5-	б	9-	б	13-	а	17-	б	21-	б	25-	а
2-	б	6-	в	10-	б	14-	в	18-	в	22-	б	26-	б
3-	в	7-	б	11-	б	15-	в	19-	в	23-	б		
4-	а	8-	б	12-	б	16-	а	20-	б	24-	в		

Баһалау:
“5”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (1 хата).
“4”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (2-3хата).
“3”-эш теүәл, хатаһыҙ үтәлгән (4-5хата)
“2”-5-тән артыҡ хата ебәрелгән.
Ҡулланылған әҙәбиәт:
1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Башҡорт теле –Өфө:Китап, 2015;
2.З.М.Ғәбитова, С.А.Таһирова Башҡорт теле (Iкурс) - Өфө:Китап, 2009.
3.Усманова М.Г. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.

Уҡытыу сараһы буйынса мәғлүмәт

Төп һәм өҫтәлмә әҙәбиәт исемлеге

Төп:

1. Усманова М.Ғ., Солтанғолова З.З. Башҡорт теле: башҡорт теле дәүләт теле итеп уҡытылған башланғыс һәм урта профессиональ белем биреү учреждениялары өсөн. - Өфө: Китап, 2017.-264бит.
2. Хажин В.И., Вильданов А.Х., Аккужина Ф.А., Карабаев М.И. Башкирский язык и литература. Учебное пособие для 9 класса для изучения родного (башкирского) языка и литературы в общеобразовательных организациях с русским языком обучения. – Уфа. Китап, 2017. – 268с.
3. Башҡорт теле. ru: Интенсив курс. Башҡорт телен өйрәнеүселәр өсөн дәреслек / Ф.Г.Хисамитдинова, М.Г.Усманова, Л.Ф. Моталова, С.А.Тагирова, Э.Д.Толомбаева, Л.С.Абуталипова. – Өфө: - 2017 -200бит.
4. З.М. Ғәбитова, Х.А.Толомбаев Урыҫ мәктәптәрендә башҡорт телен уҡытыуҙы ойоштороу буйынса методик кәңәштәр. - Өфө, 2017 96бит.
5. М.Г.Усманова. Грамматика башкирского языка для изучающих язык как государственный. – Уфа.
6. Х.А.Толомбаев, М.С.Дәүләтшина. Беҙ башҡортса уҡыйбыҙ/ Дидактик материалдар. – Өфө: “Китап”, 2017.
7. Тагирова С.А., Тулумбаева Э.Ю. “Интенсивный курс обучения башкирскому языку учащихся 7-11 классов русскоязычных школ”. – Уфа, 2018
8. Башҡорт теле.ru. Интенсив курсҡа текстар: Башҡорт телен өйрәнеүселәргә телмәр үҫтереү өсөн текстар йыйынтығы. - Өфө, 2017.-52бит.
9. З.Ә.Һаҙыева, М.С.Дәүләтшина. Башҡорт теле – дәүләт теле. Эш дәфтәре. – Өфө. – 2017й.-138бит.
10. З.М.Ғәбитова, С.А.Таһирова Башҡорт теле:башҡорт теле дәүләт теле итеп уҡытылған башланғыс һәм урта профессиональ белем биреү учреждениеларының 1-2курс студенттары өсөн.-Өфө:Китап,2018-160бит.
11. Усманова М.Г.,Саяхова Л.Г., Киньягулова З.И. Башкирско-русский и русско-башкирский карманный словарь. Слова заимствования. Грамматика. Речевые образцы. Обновленный, дополненный, переработанный вариант.-Уфа:Учебно-методический центр “Эдвис”,2017.-288с.

Өҫтәмә:

12. Башҡорт теленән электрон китап.
13. Яҙыусылар, Башҡортостан тураһында электрон дискалар.
14. httr://tel.bashgort.com/liles
15. https://vk.com/doc166458090_233494003 hash 04a6c7b94effd3c258 dl 2d3713da9806ca812
16. httr://tel.bashgort.com/usmanova – «Грамматика башкирского языка» - Усманова М.Г.
17. httr://kitap-ufa.ru/information/elektronnye-uchebnye-posobiya.php-электронные PDF версии учебных пособий по башкирскому языку для общеобразовательных организаций, изданные Башкирским книжным издательством «Китап».